

תדש תדש
TIŠRI CHEŠVAN
ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Camille Pissarro: *Rouen*, 1897.
(k textu na stranách 12–13)

ZASEDÁNÍ RADY FŽO

V letošním roce třetí zasedání Rady Federace ŽO v ČR se uskutečnilo v pondělí 16. září s následujícím programem: 1. kontrola zápisu z posledního jednání, 2. plnění rozpočtu FŽO po II. Q 2019, 3. zástupce FŽO pro liberální směr judaismu, 4. revokace usnesení Rady z 22. 6. 2016, 5. nominace zástupců NFOH, 6. různé.

V době zahájení bylo přítomno 37 členů rady a zastoupeno 7 obcí – předseda FŽO Petr Papoušek konstatoval usnášeníschopnost shromáždění a zahájil jednání.

1/ Kontrola zápisu – kontrola proběhla bez připomínek.

2/ Plnění rozpočtu FŽO po II. Q 2019 – předsedající konstatoval, že rozpočet je ve všech podstatných ukazatelích dodržován. Rada vzala zprávu o plnění rozpočtu na vědomí.

3/ Zástupce FŽO pro liberální směr judaismu – předseda představil přítomným rabína Kučeru a předal mu slovo. Rabín uvedl, že je od r. 2006 spojený s ŽO Liberec, je členem Evropské unie progresivního judaismu a vyslovil souhlas se svojí činností v rámci FŽO.

Prezidium navrhlo Radě k tomuto bodu usnesení, které po doplnění upřesňující připomínky zní: *Rada FŽO souhlasí s tím, aby předseda FŽO jmenoval rabína Tomáše Kučeru zástupcem FŽO v ČR pro oblast liberálního (reformního) judaismu. Oblasti, kterými se rabín Kučera bude v zastoupení FŽO zabývat, budou specifikovány ve formě písemného pověření, které bude uděleno na dobu neurčitou a které bude schváleno Prezidiem FŽO. Tento mandát může být ukončen pouze písemně jak ze strany FŽO, tak ze strany rabína Kučery na základě výpovědi nebo vzájemné dohody.*

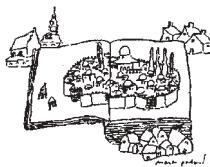
Hlasování: 37 přítomných, pro 31, proti 0, zdrželo se 6.

Usnesení bylo schváleno.

4/ Revokace usnesení Rady FŽO z 22. 6. 2016 – předseda rekapituloval historii žádosti ŽOP, která se týkala mimořádných členů a jejich započítávání do počtu mandátů pro volby do Rady FŽO.

V roce 2016 Rada FŽO na žádost ŽOP souhlasila, aby byli nositelé mimořádného statusu započítávání do volebního klíče pro výpočet mandátů pro volby do Rady FŽO, a pověřilo prezidium a předsedu, aby připravili a nechali zaregistrovat změnu ve Statutu FŽO, která by to umožnila.

AKTUALITY

V letošním roce, opět na návrh ŽOP, která neprovedla příslušné změny ve vlastních stanovách, hlasovala Rada FŽO o následujícím návrhu: *Reprezentace bere na vědomí, že Federace může revokovat své rozhodnutí z 22. 6. 2016, což bude mít za následek, že nositelé mimořádného statusu ŽOP nebudou započítáni do kvora pro volby do Rady Federace na období 2021–2024.*

Hlasování: 37 přítomných, pro 24, proti 6, zdrželo se 7.

Revokace byla schválena a stanovy nebudou měněny.

5/ Nominace zástupců NFOH

Na FŽO se obrátil předseda správní rady NFOH s žádostí o nominaci nových členů či o potvrzení stávajících členů správní rady – čestného předsedy F. Kolmera a T. Hrbka, a člena dozorčí rady J. Süsse. Všichni uvedení souhlasí s pokračováním ve funkci. Předseda vyzval zástupce ŽO v Radě FŽO, aby do konce října případně navrhovali kandidáty do orgánů NFOH. Návrhy je možno zasílat na sekretariát FŽO. O navržených kandidátech bude hlasováno na příští (prosincové) radě.

6/ Různé – P. Papoušek informoval o akci Limmud, která proběhla velmi úspěšně. Současně konstatoval, že pro velký zájem bude třeba najít jiné ubytovací zařízení s větší kapacitou. V důsledku toho bude třeba navýšit pro Limmud 2020 přiměřeně rozpočet.

F. Bányai se vyjádřil k otázce koordinátora, žádá o projednání v prezidiu nebo revizní komisi a o zprávu o tom, zda nedošlo k poškození zájmů obcí tím, že jim byla pozdě sdělena možnost žádat o grant MK ČR. D. Steiner informoval o průběhu Makabiády a poděkoval FŽO za podporu. J. Bauer navrhuje změnu statutu FŽO, týkající se tajemníka FŽO. Předseda ho požádal o písemné předložení návrhu prezidiu FŽO. (jd)

VZPOMÍNKA NA DORIS GROZDANVIČOVOU

V neděli 22. září si na tryzně Kever avot v Terezíně účastníci připomněli památku zesnulé Doris Grozdanovičové. Michaela Vidláková přečetla několik osobních vzpomínek těch, kdo ji znali a měli rádi. Také rabín Sidon ji ve své řeči připomněl:

„Musím se totiž také přiznat, že jsem nikdy dříve nechápal, co pro naše lidi v Terezíně znamenal pohled na dívku, která na šancích pásala ovečky jako v nejhlubším míru. A tím méně jsem chápal, proč to ve stáří tolik znamenalo pro Doris samotnou, inteligentní, světa znalou ženu, že jsem si při každém setkání mohl být jist, že právě na to zavede řeč, jako by se jí celý život scvrkl na obrázek děvčátka, pasoucího ovečky! Vždyť ten kontrast mezi touhle idylkou a realitou musili vidět i Němci, a kdoví, jestli ji nenechali pást ovce na šancích, kde byla na očích všem, jen proto, aby své oběti ukázkou nedostižné pohody a míru sadisticky mučili? Jenomže ani kdyby to pravda byla, dennodenně se opakující obrázek znamenal pro ty dole něco víc, a to, co vídali na šancích v Terezíně, se jim vtisklo do paměti srdce a mnohým z nich ještě v továrnách na smrt pomáhalo věřit, že i přesto existuje mír a láska mezi lidmi. Aniž si to možná uvědomovali, patřilo to se vzpomínkami na dětství k pilířům víry, že je láska, dobro a život silnější než smrt, zlo a krutost. Pak není divu, že se Doris její život scvrkl na mohutný pocit štěstí, že ona, maličká a nepatrná, sloužila tak velké věci, že ji rozumem není možné ani pojmenovat, a snažila se to poselství, jež konečkonců ztělesňovala nám všem, rozdávat až do posledního dechu.“ (red)

OBSAH

Zemřela Doris Grozdanovičová **3**
Komentář na tento měsíc **4–5**

Jsem systematick

rozhovor s Vladimírem Staňkem **6–8**

Bercow versus Boris **9**

Mezi realitou a fikcí – o filmu V. Marhoula

Nabarvené ptáče **10–11, 20**

Milý Luciene – Camille Pissaro

a jeho korespondence **12–13**

Ofsej Driz: Oči stromu **14–15**

O knize Eškola Nevoa *Tři patra* **16**

Petr Chudožilov: *Hukot času* **17**

Bolestivé mlčanie **18**

Výstava o Leonardu Cohenovi v NY **19**

Izrael: *Nevítězové* **21**

Výběr z českých médií **22**

Kalendárium **23**

Zprávy, kultura, inzerce **24–27**

Zprávy ze světa **28**

Doris Grozdanovičová byla všude, kde se něco dělo, milá, usměvavá, srdečná, vždy spíše chválila, než by si stěžovala. Patřila k lidem, o nichž máte pocit, že jste je znali odedávna, nemusíte překouřovat oficiální, můžete si hned tykat a nezní to křečovitě. Na různé akce chodila s Annou Lorencovou, ty dvě drobné a elegantní dámy tvořily pěkný pár. Když paní Lorencová onemocněla, Dorisku bylo možné potkávat samotnou. A pořád ale vypadala, že jí energie vydrží opravdu do sto dvaceti. Byla na to pyšná, zdůrazňovala, že jí je „pouhých“ devadesát (atd.), a tak lze říci, že onoho srpnového dne, v autě jedoucím z přednášky, Doris zemřela jakoby nic, ve věku „pouhých“ třiačtyřiceti.“

DĚTSTVÍ

Její vzpomínky, z nichž následně citujeme, vznikly v rámci projektu Příběhy našich sousedů pro sdružení Postbelum. Dozvíte se z nich, že se narodila v Jihlavě jako Doris Schimmerlingová (a z rozhovoru v tomto čísle navíc zjistíte, že pocházela ze zámožné rodiny Stiasnych z Humpolce). Když jí bylo šest let, s rodiči a starším bratrem Hanušem se přestěhovala do Brna, kde prožívala krásné dětství.

„Ten den, kdy přijeli Němci, jsme měli psát matematickou kompozici a já byla ráda, že jsme ji nepsali. To jsem samozřejmě vůbec netušila, co to znamená,“ vzpomínala na březen 1939. V tercii musela přerušit studium na českém gymnáziu, ale stihla ještě studovat na brněnském židovském gymnáziu. Schimmerlingovy čekal osud všech československých židovských rodin: vystěhování z bytu, povinnost nosit židovskou hvězdu, desítky zákazů, včetně zákazu vlastnit domácí zvířata. Doris musela odevzdat kočku: „Byly jsme na sobě tak závislé, že ona pak přestala žrát a museli ji utratit.“

Rodiče uvažovali o tom, že děti pošlou do Anglie k tetě. Nestihli to a celá rodina zůstala v Brně. „I když to zní zvláště, tak já jsem velmi ráda, že jsme nikam neodjeli. Já bych celý život trpěla tím, že bych byla mohla něco pro rodiče udělat, kdybych tu zůstala. Takhle vím, že to nebylo možné, ale určitě bych si to namlouvala, kdybych se třeba zachránila v Anglii s Wintonovými dětmi, o kterých jsme v Brně tehdy nevěděli nic,“ komentovala to později.

TEREZÍN

V lednu 1942 byla celá rodina deportována do Terezína. Hanuš se znal s mužem, který v Terezíně vykonával funkci vedoucího zemědělské sekce, a pravděpodobně ho požádal, aby k sobě vzal jeho sestru. Tím se dostala na práci v zemědělství, nejdříve na poli, v zahradě, pak pásala husy a nakonec ovce. „Na pastvě jsem hodně četla, zatímco se ovečky klidně pásly.“

Z pastvy pochází také snímek Doris pasačky. Potají ji vyfotografoval civilní vrtmistr Jaroslav Toman. Kdyby člověk

DORIS UŽ NEPOTKÁME (7. 4. 1926 – 21. 8. 2019)

neznal souvislosti, řekl by, že ta dívka s ovečkami prožívá idylické časy, usmívá se, židovská hvězda na kabátě vypadá spíš jako ozdoba...

Foto z archivu Památníku Terezín.

Záhy po příjezdu do Terezína zemřela Dorisina babička, v roce 1944 onemocněla a zemřela i maminka. V říjnu 1944 bylo z Terezína vypraveno posledních deset transportů do Osvětimi. S ním odjel nejprve bratr, pak otec. Doris si nedovedla představit, že by měla zůstat v Terezíně úplně sama, a snažila se proniknout do transportu s otcem. „Stáli tam esesáci a já jednoho prosila, aby mě pustil s tatínkem. On mi to nedovolil, a tím mi zachránili život. Namítala jsem, že tady nechci zůstat sama. Jeden z nich mi řekl: „Je dobré být sama v Te-

rezíně.“ Doris se transporty na východ vyhnuly a až do konce války zůstala v ghettu. Když válka skončila a ona neměla kam jít, ujal se jí jeden z českých četníků, Josef Urban. Nabídl jí, že ji vezme k sobě domů do Kostelce nad Orlicí, že mu a manželce nahradí dceru, která zemřela.

PO VÁLCE

Do Kostelce skutečně odjela a u Urbanů našla nový domov. Když slyšela, co se dělo v Osvětimi, ztratila téměř naději, že by se s někým z blízkých setkala.

Přežil však její bratr, vyhledal ji a odvezl domů do Brna. S Urbanovými zůstala v kontaktu, jezdila k nim na prázdniny. Hned po osvobození vstoupila ještě v Kostelci nad Orlicí do komunistické strany. (Vystoupila z ní přesně po 25 letech v roce 1970, kdy odmítla podepsat, že okupace v srpnu 1968 byla přátelskou pomocí Sovětského svazu.)

V Brně se jí podařilo ve zrychleném režimu odmaturovat, pak studovala na Masarykově univerzitě filozofii a angličtinu. V roce 1950 absolvovala a přestěhovala se do Prahy. Začala pracovat v tiskovém oddělení ministerstva zahraničí, kde překládala anglický a německý tisk. „Pak byla padesátá léta, procesy, protižidovské nálady a popravy. Byla to velice špatná doba. Musela jsem odejít z ministerstva a v roce 1951 nastoupit do průmyslu. Šla jsem do tiskárny, do korektorny.“ Po dvou letech získala místo redaktorky v nakladatelství Československý spisovatel, kde působila dlouhá léta; po rozvodu vchovala syna, který emigroval do Anglie.

Po roce 1989 se velice aktivně zapojila do činnosti čerstvě založené Terezínské iniciativy. Redigovala její časopis, psala do něj, a hlavně: jezdila do českých a německých škol přednášet o tom, co zažila. Byla pro takovou práci jako stvořená: přes vše, čím prošla, si uchovala radost ze života a elán. Nebyla věřící v náboženském smyslu slova. „Věřím v dobro, nechci dělat nic zlého, ale nepotřebuji k tomu vyšší moc,“ poznamenala ve vzpomínání.

Ta víra v dobro a optimismus z ní skutečně vyzářovaly a mezi mladými se musela cítit tak dobře, jako oni se cítili s ní. Jako se s ní cítil každý, kdo ji viděl a promluvil s ní pár slov. Je mi moc líto, že Dorisku už nikde nepotkám.

(am)

HESTER PANIM

(Vajelech, Haazinu)

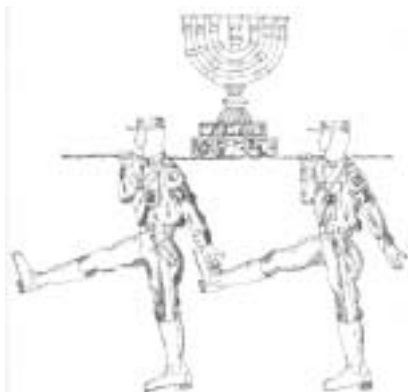
Ve třech posledních oddílech Tóry se prolínají dvě témata: blízká smrt Mošeho s dosud odkládaným závěrem druhých výstrah Izraeli, obsažených v Páté Mojžíšově knize. Ty první ve třetí knize vyústily v ujištění, že se Izrael vrátí z exilu do své země, zatímco druhým toto ujištění až dosud schází. Hospodin jejich závěr odkládal až do posledního dne života svého služebníka, jako by ho nechával na pochybách.

I proto jsou první *tochachot* spojovány se zkázou Šalomounova chrámu a babylonským zajetím a druhé s edomským, tj. římským exilem, o němž naši moudří věděli již ve starověku, že na rozdíl od babylonského nebude počítán na desítky, ale na stovky nebo tisíce let, protože je poslední.

Hospodin však nemůže před naším učitelem skrýt, že ve světě, jenž trestá vše, co je v rozporu se skutečností, je na konci dnů katastrofa stejně neodvratná jako jeho smrt. I proto si snad nechává závěr prorockých výstrah až na konec, aby mu sdělil, že ani tyto druhé výstrahy nejsou pouhou alternativou, nýbrž že se všechny naplní. *Hled', zatímco ty ležíš se svými otci, tento lid se zvedne a spustí se za božstvy cizince té země, kam přichází do jeho nitra, a opustí mne a vypoví smlouvu, kterou jsem s ním uzavřel.* Na první pohled se tak může zdát, že to je v rozporu s obecně přijímaným výkladem, že se výstrahy Páté knihy týkají edomského exilu. *Že tohoto dne naň vzplane můj hněv* a Bůh dopustí zkázu svého chrámu a vyhnanství svého lidu, je však třeba chápat jen jako začátek sledu katastrof, v němž bude obnova chrámu po návratu z babylonského exilu intermezzem. Věrnost pravdě, dokonce poznané, nepatří k charakteristice člověka.

Hned následující Hospodinova slova, *že když před nimi skryjí svou tvář, stane se Izrael potravou a najdou si ho mnohá neštěstí a utrpení*, se ale již bezpečně vztahují na edomský exil, který nebere konce. Sedmdesát let babylonského exilu je proti dvěma tisícům let posledního exilu jako kapka v moři utrpení. Tím spíše jsou pro tento exil a jeho otevřený konec klíčová slova *histarti panaj mehem* (skryjí před nimi svou tvář). Protože jsou uvedena tím, že je Bůh opustí, mohou být vykládána tak, že se Bůh od Izraele odvrátí a nebude se k němu více

KOMENTÁŘ K TÓŘE PRO TENTO MĚSÍC

Kresba Mark Podwal.

znát jako k svému lidu. Ale skrýt obličej před druhým fakticky neznamená se od něj odvrátit, nýbrž jej zakrýt, aby mu druhý do tváře neviděl. Anebo si člověk zakrývá obličej dlaněmi, protože je nad jeho síly se dívat na druhého, když ví, že zlo, které jej očekává, je neodvratné.

Izrael, odkázaný v nepřátelském světě sám na sebe, tak nutně dospěje k závěru, *že nemá svého Boha ve svém nitru*, jak je řečeno: „*Nenašla si mne všechna ta neštěstí proto, že v mém nitru není mého Boha?*“ Jenomže pojem *hester panim*, skrytí tváře, neplatí jen pro budoucí Izrael, ale také pro jeho nepřátele, pro ně především. Je uváděn v souvislost s Megilat Ester, kde už jméno hlavní hrdinky purimových událostí připomíná slova o *Hester panim* na závěr Tóry. *Anochi hester astir panaj*, Já nadvakrát skryjí svou tvář, říká Mošemu Hospodin, ale ne proto, že by se od svého lidu chtěl navždy odvrátit. Megilat Ester líčí, jak nepřítel Židů Haman chystal v perské říši jejich vyhlazení, ale netušil, že všim, co dělá, spolupracuje na vlastní zkáze.

To do určité míry platí i pro Izrael, jestliže za Boží Já ve svém nitru vyměňuje hodnoty, které mu v exilu nabízí jeho lidské okolí. Proto Hospodin sdělu-

je Mošemu: *Já budu za všechno to zlo, které spáchal, když se obrátil k jiným božstvům, onoho dne skrývat svou tvář.* Vycházíme-li však z paralely purimové historie Esterina svitku, je nutno připomenout, že *hester panim* v době, kdy Haman v perské říši chystal genocidu Židů, byl předehrou k poslednímu vykoupení. Rabínská tradice proto chápe *hester panim*, jak je to zakotveno v Maimonidově halachickém díle Mišne tora, jako motiv, jenž poznamená dny příchodu Mesiáše. Na rozdíl od prvního vykoupení Izraele z egyptského otroctví, kdy Bůh svou přítomnost ve světě prokazoval zázraky, varuje Maimonides před představami, že by k poslednímu vykoupení Izraele mohlo dojít jinak než v rámci přírodních zákonů.

V Mošeho písní, jež následuje v oddíle Haazinu, má proto *hester panim* dvě stránky. *Vida to Hospodin, odvrátil se v hněvu od svých synů a dcer. Děť: Skryjí před nimi svou tvář, uvidím, jaký konec je potká, tohle náladové pokolení, syny, v nichž není věrnosti!* Vzápětí však říká: *Obořil bych se na ně, nebýt zloby soka, aby nepřátelé Izraele neřikali: to naše ruka vysoko je a to vše (jejich porážku) nezpůsobil Hospodin!* Proto až bude *Hospodin lid svůj soudit, nad svými otroky se slituje, když sami uvidí, že je ruka prázdná a není co držet a pustit. Nuže vízte, já, já to jsem, a žádného božstva se mnou není, já usmrcuji a oživuji, rozpoltil jsem a uzdravím, z mé ruky nelze vyváznout. Proto k nebesům ruku zvedám, říkáje: Já, živý navěky, neodvrátím blesk svého meče a má ruka neupustí od soudu, svým nepřátelům se pomstím a svým sokům odplatím! Národy, rozveselte jeho lid, vždyť otroky své pomstí, jeho vrahy pomsta nemine a zemi svého lidu usmíří!*

Ujištění, *že až si Izrael najdou mnohá neštěstí a utrpení, předstoupí před něj jako svědek tato píseň, spočívá na jistotě, že nebude zapomenuta z úst jeho semene.* Proč by však konfrontace se svědectvím slov písně, napsaných v knize, měla přivodit rozhodující zvrat, který nepřivodila ani nejtrpčí zkušenost? Slovo má však obrovskou sílu, jestliže poskytuje odpověď na otázku, vyvěrající z nejhlubšího nitra. A jestliže židovský člověk dojde k existenciálnímu poznání, že mu všechna ta neštěstí způsobilo, že *v mém nitru není mého Boha*, a připustí si je jako otázku, píseň mu dá odpověď, jež na ni v knize Tóry čekala po celé věky.

EFRAIM K. SIDON

BOHOSLUŽBY

v pražských synagogách – říjen 2019 – tišri 5779/5780

Staronová synagoga předvečer Roš hašana 5780

	večerní bohoslužba	18.28 hodin
30. 9. pondělí	1. den ROŠ HAŠANA 5780	9.00 hodin
	troubení na šofar	11.00 hodin
	mincha a tašlich	18.00 hodin
1. 10. úterý	2. den ROŠ HAŠANA 5780	9.00 hodin
	troubení na šofar	11.00 hodin
	mincha	18.30 hodin
	konec svátku	19.30 hodin
2. 10. středa	půst Gedalja	5.28–19.12 hodin
4. 10. pátek	večerní bohoslužba	18.17 hodin
5. 10. sobota	ŠABAT ŠUVA	
	VAJELECH 5M 31,1–30	
	hf: Oz 14,12; JI 2,15–27	
	mincha	17.50 hodin
	konec šabatu	19.21 hodin
8. 10. úterý	předvečer Jom kipur	
	večerní bohoslužba	18.09 hodin.
9. 10. středa	JOM KIPUR	8.00 hodin
	MAZKIR	11.00 hodin
	mincha	15.50 hodin
	neila	17.20 hodin
	maariv a troubení na šofar	19.05 hodin
	konec půstu a svátku	19.13 hodin
11. 10. pátek	večerní bohoslužba	18.02 hodin
12. 10. sobota	HAAZINU 5M 32,1–52	
	hf: 2S 22,1–61	
	mincha	17.40 hodin
	konec šabatu	19.07 hodin
13. 10. neděle	předvečer Sukot	17.58 hodin
14. 10. pondělí	1. den SUKOT	9.00 hodin
	mincha a maariv	18.05 hodin
15. 10. úterý	2. den SUKOT	9.00 hodin
	mincha	18.05 hodin
	konec svátku	19.01 hodin
18. 10. pátek	večerní bohoslužba	17.48 hodin
19. 10. sobota	ŠABAT CHOL HAMOED	
	KOHELET	
	2M 33,12–34,26; mf: 4M 29,26–31	
	hf: Ez 38,18–39,16	
	mincha	17.30 hodin
	konec šabatu	18.53 hodin
20. 10. neděle	předvečer Šmini aceret	17.44 hodin
21. 10. pondělí	ŠMINI ACERET	9.00 hodin
	MAZKIR	11.00 hodin
	mincha, maariv a HAKAFOT	17.40 hodin
22. 10. úterý	SIMCHAT TORA	9.00 hodin
	HAKAFOT	10.00 hodin
	mincha	17.50 hodin
	konec svátku	18.47 hodin
25. 10. pátek	večerní bohoslužba	17.34 hodin
26. 10. sobota	BEREŠIT 1M 1,1–6,8	
	hf: Iz 42,5–43,10	
	mincha BARCHI NAFŠI	17.10 hodin
	konec šabatu	18.40 hodin
29. 10. úterý	1. den Roš chodeš chešvan	
30. 10. středa	2. den Roš chodeš chešvan	

*V sobotu a svátcích šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.
Každý všední den maariv (večerní modlitba) od 19.30 hodin.*

Vysoká synagoga

*Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,
mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.*

Jeruzalémská synagoga

8. 10. úterý	erev Jom kipur	17.55 hodin
9. 10. středa	JOM KIPUR šachrit	8.00 hodin
	MAZKIR	11.00 hodin
	musaf	11.30 hodin
	mincha	16.05 hodin
	neila	17.35 hodin
	maariv a tekia	19.30 hodin
13. 10. neděle	erev sukot	17.58 hodin
	kiduš a Masorti večere v suce do	21.05 hodin
14. 10. pondělí	1. den SUKOT šachrit	8.50 hodin
	mincha a maariv	18.50 hodin
	kiduš v suce do	21.05 hodin
15. 10. úterý	2. den SUKOT šachrit	8.50 hodin
20. 10. neděle	erev Šmini aceret	17.44 hodin
21. 10. pondělí	ŠMINI ACERET šachrit	8.50 hodin
	MAZKIR	11.00 hodin
22. 10. úterý	SIMCHAT TORA šachrit	8.50 hodin

*Ranní bohoslužby se konají každou sobotu
a o svátcích od 8.50 hodin.*

*Páteční večerní bohoslužby se zde konají 4. 10. v 18.17 hodin
a 18. 10. v 17.48 hodin.*

Bejt Praha

**Po dobu rekonstrukce Španělské synagogy
se bohoslužby konají v Maiselově synagoze.**

JOM KIPUR

úterý 8. 10. v 19.00 hodin, středa 9. 10. v 10.00 hodin

Kabalat šabat každý pátek

v době letního času od 19.00 hodin.

v době zimního času od 18.00 hodin

Kontakt: www.bejt-praha.cz

Bejt Simcha

Kabalat šabat každý pátek od 18.30 hodin.

VYSOKÉ SVÁTKY

Pinkasova synagoga

pondělí 30. 9. od 19 hodin večerní bohoslužba

na **2. erev Roš hašana**

úterý 1. 10. od 10.30 hodin

ranní bohoslužba na **2. den Roš hašana**

úterý 8. 10. od 18.30 hodin

večerní bohoslužba na **Jom kipur**

středa 9. 10. od 10.30 hodin

ranní bohoslužba na **Jom kipur**

středa 9. 10. od 18.00 hodin

knihy Jonáš, ne'ila, havdala a zakončení půstu v Bejt Simcha
(Maiselova 4, Praha 1)

Minimální příspěvek: 250 Kč dospělí na každý svátek (erev

a šachrit), studenti 100 Kč a děti do 12 let zdarma

Rezervace je možná na kehila@bejtsimcha.cz

nebo na tel: 603 393 558

*****

JSEM SYSTEMATIK

Rozhovor s historikem Vladimírem Staňkem z Humpolce

Mgr. VLADIMÍR STANĚK (nar. 1976) vystudoval historii na FF UK, od roku 2003 působí na úseku památkové péče na pelhřimovské radnici. V Humpolci, rodném městě básníka Ivana Jirouse či překladatele Jana Zábrany, se začal zabývat regionální historií, od roku 2002 je správcem místního židovského hřbitova a sběratelem dokumentů týkajících se někdejší významné humpolecké komunity. Léta se zabývá historií hřbitova a osudy zde pohřbených, v mnoha případech rodičů či dalších předků a příbuzných významných osobností. O hřbitově, jehož 300. výročí založení si na začátku října připomínáme, napsal řadu článků, na základě svých výzkumů připravuje webové stránky.

Vladimír Staněk na humpoleckém hřbitově.

Pane Staňku, jak jste se dostal k práci správce židovského hřbitova v Humpolci?

Studoval jsem obecné dějiny, ale velké dějiny, války, mezinárodní vztahy, mě moc nezajímaly, bavil mě spíš všední život obyčejných lidí, dějiny každodennosti. A tak jsem se u profesora Maura specializoval na historickou demografii a historickou statistiku. Jsem systematik, baví mě čísla, do toho mě chytlo vytváření rodokmenů, tak jsem si udělal i svůj vlastní.

Našel jste zajímavé předky?

Všechny osudy jsou zajímavé. Můj praděda přišel do Humpolce ze Šumavy, z Bořanovic u Vimperka, někdy kolem roku 1910; dohledal jsem předky až do 16. století, nikdo z nich nebyl židovského původu. (Ale protože v konečném důsledku jsme všichni příbuzní, tak přes sňatky jsou mými hodně, hodně vzdálenými příbuznými i zde v Humpolci pohřbení Bondyovi a Eislerovi. Což se pak rozroste na další rodiny.) Bavilo mě to a byla to vlastně průprava i pro to, co dělám teď v rámci práce na hřbitově.

Jak hřbitov v době komunismu vypadal?

Hrozně. Nikdo se o něj nestaral, zeď kolem byla rozvalená, náhrobky popadané. V části, kde jsou novější náhrobky a stély jsou složené z několika částí, jich stálo opravdu minimum, v horní části, kde jsou staré macevy, to bylo lepší. Všude břečťan a nálety. Drobná údržba proběhla v roce 1969 v rámci Hrdličkova světového antropologického kongresu, který byl spolupořádán i v Humpolci. Jinak nic. Je to největší hřbitov v okolí, včetně márnice měří 3700 metrů čtverečních, je na něm přes 760 kamenů...

Roku 1996 sehnala pražská obec, tedy správce jejího majetku společnost Matana, prvního správce, pana Vejvodu. Ten měl za úkol hlavně vyřezat nálety, což se mu povedlo. Začal i trochu přizvedávat kameny. Roku 2002 zemřel a nastoupil jsem já. Pokračovali jsme se zvedáním kamenů, postupně došlo i na jejich opravu a někdy restaurování.

Co všechno se na hřbitově udělalo?

Přeložila se dvoje schodiště, opravila se zeď a márnice, postavily se všechny náhrobky, některé se odborně restaurovaly a očistily. Např. některé desky vypadlé z vpádlin jsou úplně rozbité a musejí se skládat i z několika desítek částí. Tak dvakrát třikrát za rok se musí sekat tráva. Komplikovanější je hrabání listí, toho je moc, a letos to bylo kvůli suchu

extrémní, břečťan opadával úplně – člověk to shrabal a mohl začít znova... Břečťan navíc dusí stromy, občas se nalomí nějaká větev, musí se uříznout, aby nepoškodila kameny. Každý rok na úpravu hřbitova, tedy na zednické a kamenické práce a na jeho údržbu, přispívá kromě Matany město Humpolec, které dává minimálně 40 tisíc, někdy přispěje Kraj Vysočina, někdy ministerstvo kultury a Nadační fond obětem holokaustu.

Kameny máte krásně čisté...

Ty úplně dokonale profesionálně očistili restaurátoři. Jinak kameny čistím průběžně sám, měkkým kartáčem, hadrem, destilovanou vodou s modrou skalicí, proti mechu to pomáhá. Jen v hloubkách písmen to nechávám, abych nesetřel případné poslední zbytky polychromie.

Pomáhá vám někdo?

Kdysi mi pomáhali studenti z gymnázia, v době maturit si udělali brigádu; loni jeden známý svolal po internetu své kamarády z okolí, lidi, co hledají kešky, takové schránky se zápisy, jedna je někde nad hřbitovem. Přijelo jich asi patnáct, město nám poskytlo kontejner, který jsme za den úplně naplnili.

Máte problémy s vandaly?

Za tu dobu, co správcuju, asi dvakrát třikrát; teď je zase rozbité okno. Je tam drátosklo, takže když do toho pitomci třísknou šutrem, tak se to neprovalí, jenom se udělá pavučina. V roce 2008 nějaký blb posprejoval dva kameny. Jinak se traduje, že to hlavní poničení a povalení náhrobků provedli za války Němci. Ale pamětníci říkali, že se to stalo až po válce, že to udělali místní mladiství – což mi potvrdily i materiály v Okresním archivu. Podle spisu dostala roku 1948 skupina mladistvých z Humpolce a okolí podmienečný trest s tím, že

Na hřbitově se vchází obřadní síní.

měla za úkol zvednout náhrobky, o které se někdo přihlásí. Nepřihlásil se samozřejmě skoro nikdo, protože koncentrá-

ky přežilo úplné minimum místních lidí. V podstatě jen z rodiny Hallerových přežily matka s dcerou. Hřbitov byl opuštěný, místní národní výbor dokonce roku 1947 rozhodl o jeho zrušení, což se naštěstí nestalo.

Jak dlouho fungovala v Humpolci židovská obec?

Prvním doloženým Židem v Humpolci byl kramář Šimon, který sem přišel roku 1681; pak se počet Židů zvyšoval, v letech 1760–62 si postavili synagogu, hřbitov byl založen roku 1719. Největší rozkvět zažila komunita v druhé polovi-

Pohled na židovský hřbitov od východní strany.

ně 19. století a na počátku 20. století. Měla přes 300 členů, synagogu, školu, pohřební bratrstvo, fungovala tu řada dobročinných spolků. Když Židé získali občanská práva, bylo několik humpoleckých osobností z komunity zvoleno za členy městského zastupitelstva. O něm vypovídá i to, že – jak píše Hugo Gold – když Antonie Dvořáková z Bystřeré šířila roku 1903 pomluvu, že kantor Posamentir spáchal rituální vraždu, bylo okamžitě zahájeno vyšetřování, kantor byl očištěn a ta ženská musela na týden do vězení. Obec fungovala až do druhé světové války.

Kolik lidí z Humpolce a okolí nacisté zavraždili?

Ze samotného Humpolce jich šlo do transportů 66, vrátili se pouze tři. Navíc první obětí, ještě před transporty, byl JUDr. Otto Metzl, který byl zavražděn v koncentračním táboře Buchenwald již 7. prosince 1940. Jeho urna byla následně převezena a 30. prosince 1940 pohřbena v Humpolci. Hrob však není označen a nevím, kde je. Další přeživší z naší komunity šli do transportů z jiných míst, nebo se jim včas podařilo odejít do zahraničí.

Umíte hebrejsky?

Naučil jsem se písmo, nezákladnější slova, abych se orientoval v textu. Seznámil jsem se s Achabem Haidlerem, a ten mě naučil číst letopočet, převody letopočtu, nejobvyklejší formulace na náhrobcích. Jsem mu také vděčný, že přepsal a přeložil mnoho zajímavých textů ze starých kamenů.

Kdybyste měl popsat nejzajímavější náhrobky, které byste jmenoval?

Začal bych asi tím nejstarším z 15. října 1719, přičemž hřbitov byl založený 1. října. Má tvar desek s desaterem a patří Jitl, dceři Ezriala, a jejímu muži Majrovi. Nejzajímavější náhrobky patří členům nejvýznamnějších humpoleckých rodin. To byli Bauerovi, rodina Stiassnych, Hellmanovi, Bondyovi, Beckovi, Weinerovi, Weilovi a Löwyovi, což byly všechno majetné rodiny, které obchodovaly hlavně s vlnou, sukrem a po židovské emancipaci z Humpolce často odešly za lepším, většinou do Německého (Havlíčková) Brodu, do Jihlavy, Brna a jina. Některé jejich náhrobky jsou dokonce z mramoru. Hodně se na nich vyskytuje levitský džbáněk, máme tu i kohenské ruce, geometrické a rostlinné motivy, ptáčky a jednu lyru.

Leopold Bauer, který zemřel roku 1812, byl předseda obce a velký mecenáš, má kámen tzv. východočeského typu a nese symbol lvíčků držících korunu (stejný je na synagogální oponě, kterou s manželkou darovali synagoze). Zajímavé je, že Leopoldův vnuk David byl velkoobchodníkem v Brně, z církve vystoupil a v polovině 19. století vykonal objevnou cestu do Zakavkazska a Persie, aby tam prozkoumal obchodní možnosti. Později byl povýšen do šlechtického stavu. Je tu pohřbený zasloužilý rabín Enoch Weiner a Abraham Ber Kauders, emeritní rabín v Luži a anglickém Ramsgate, kde působil u známého filantropa Mosese Montefioreho. Do Humpolce přijel za dcerou, manželkou Jakuba Posamentira, o kterém jsem už mluvil. Ten v obci působil jako chazan a asi byl dobrý kantor, pro-

tože právě on má na náhrobku krásnou lyru. Zemřel roku 1911.

Nejsou tu také pohřbeni předci Gustava Mahlera?

Ano, návštěvníky sem lákají hlavně dvě jména: Mahlerovi a Löwyovi. Jsou zde pohřbeni prarodiče Gustava Mahlera Šimon a Marie Mahlerovi a další Mahlerové. (Mimochodem Mojžiš Mahler, skladatelův prastrýc, snad byl předkem pana Jana Munka, bývalého předsedy pražské obce.) Löwyovi jsou příbuzní Franze Kafky ze strany jeho matky, Julie Löwyové, konkrétně jsou tu rodiče, prarodiče a další předci Kafkova dědečka Jakuba Löwyho a všichni jeho sourozenci (krom Arona, který odešel do Telče).

Méně se ví, že tu má předky Gertruda Sekaninová-Čakrtová, politička, která protestovala proti pobytu sovětských vojsk a pocházela z rodiny Stiassny. Ze stejné rodiny ostatně pocházeli i Schimmerlingovi, Hanuš a jeho sestra Doris, provdaná Grozdanovičová. S rodinou Hellmanů je příbuzný Georg Karl von Hevesy, nositel Nobelovy ceny a objevitel posledního (72.) prvku Mendělejevovy periodické tabulky. Jmenuje se hafnium. A také tu je např. pohřbena Ida, neuváděná sestra zakladatele moderní kopané Hugo Meisla, dále předci fotografa Jindřicha Brocka nebo bratrů Káji a Jana Saudkových a překladatele Erika Adolfa Saudka, operetního pěvce Jára

Skupina starých náhrobků. Foto na této dvoustraně Jiří Daniček.

Pospíšila a také Jiřího Bradyho a jeho sestry Hanny a mnozí další.

Byl se tu pan Brady podívat?

Bohužel jsme to nestihli. Psal jsem mu, ale odpověď už jsem nedostal. Přitom tu je hrob jeho prarodičů, Vojtěcha a Rozálie Dubských, a je to asi nejvýraznější novodobý náhrobek na humpoleckém hřbitově.

Vidáte se s potomky lidí, kteří tu jsou pohřbeni?

Občas se to podaří. Vedu si knihu potomků a příbuzných se záznamy a fotografiemi ze setkání. Mám v ní zápis a fotku třeba pana Schulze z Chebu, který také pochází ze Stiasnych, nebo pana Dannyho Kedara, který žije v Izraeli. Původně se jeho rodina jmenovala Kraus a pocházela z Humpolce. Měl jsem možnost dopisovat si s panem Karlem Kummermanem, lékařem, který včas odešel přes Slovensko a Polsko na Západ. Když se po válce vrátil, zjistil, že nikdo z rodiny nepřežil, pak odešel do Ameriky. Byl ročník 1911, zemřel, když mu 102 let. Setkal jsem se také s panem Kašparem z rodiny doktora Žibřida Lederera, od roku 1902 předsedy obce.

Žibřida?

Ano, tak se počestilo jméno Siegfried.

Pane Staňku, znal jste Jiřího Fiedlera? Museli jste si rozumět.

Dopisovali jsme si. Poslal mi jednak snímky zříceniny hradu Orlick, který kdysi fotografoval, a pak fotografie hřbitova. V posledním e-mailu z ledna roku 2014, byl to čtvrtek, jsme se bavili o kaplička u Pelhřimova, kterou kdysi fotil a pak ji na satelitních mapách nemohl najít; myslel si, že už neexistuje, že tam je parkoviště. Kaplička existuje, jsou u ní stavebniny, ale je tam. V pátek jsem jel kolem, kapličku jsem vyfotil a poslal mu ji, ale on už neodpověděl... Pak jsem se dozvěděl, co se mu stalo, že ho někdo zavraždil.

Asi si vedete o hřbitově dokumentaci...

Samozřejmě! Jak se zvedaly kameny a já si mohl číst nápisy na náhrobcích, začal jsem dělat evidenci a kompletní dokumentaci. Mám tisíce fotografií, katalogy se jmennými a místními rejstříky. Všechny hroby mám nově přesně geodeticky zaměřené, to jsme dělali nedávno. Dělám to proto, aby se údaje zachovaly: kromě žuly jsou tu náhrobky z opuky, z vápence, to je mizerný kámen na uchování. I když je řada kamenů zrestaurovaná a snažím se kameny čistit, jednou prostě nápisy musí zaniknout, s tím se nic nenadělá. Zajímá

malo mě, kdo tu všechno je, jaké jsou mezi lidmi příbuzenské vztahy, jaké byly osudy potomků. Humpolec má štěstí, že matriky jsou zachované od roku 1784 až do roku 1942. A pak je velké množství dalších pramenů. Dokážu podle nápisu na náhrobku v matrikách dohledat rodiče a prarodiče, mám zdokumentované všechny rodiny, které žily na Humpolecku a v okolí, asi 1300 stran, sepisují místní dějiny, pravidelně píšou o zajímavých osobnostech přímo z Humpolce nebo těch, kdo jsou navázání na nějaký hřbitovní kámen.

Máte svůj archiv?

Sbírám vše, co se vztahuje k Humpolci, po antikvariátech, přes internet, od zná-

emi osobních věcí, nejčastěji reklam jejich firem a rukopisů na pohlednicích, či s dopisy, které se mi podařilo dosud získat. Chtěli jsme stránky spustit prvního října, ale to jsem nezvládl. Navíc je chceme mít dvoujazyčné, takže je jedna známá překládá do angličtiny, další kolegyně přepisuje hebrejské texty z novější části hřbitova.

Jaký osud měla místní synagoga?

Synagoga zůstala po válce opuštěná a měla být zbořena. Místní národní výbor rozhodl, že to je z národohospodářského hlediska „nutné“, protože za dřevo a kamení měl komunální podnik získat 55 tisíc korun. Nakonec budovu zachránila Československá církev husitská, která ji někdy v roce 1951 koupila a uzpůsobila pro své potřeby.

Synagoga má půlkruhovou přístavbu – ta je nová?

Je novější, vystavěná roku 1892, kdy obec po požáru roku 1886 upravila původní barokní synagogu z 18. století v novogotickém slohu. V té apsidě měli účastníci bohoslužby harmonium a zpíval tam sbor. Bima už nebyla uprostřed, ale při východní straně. Humpolecká obec totiž patřila k reformnímu proudu a hlásila se i k česko-židovskému hnutí. Při synagoze byla i škola a byt rabína. Když se prováděly opravy (ta poslední proběhla v letech 2012–2014), odkryly se fragmenty původní barokní výmalby: modlitby a rakouské orlice; v koutě stojí železná Davidova hvězda, která bývala umístěna na střeše.

Pane Staňku, jak je hřbitov přístupný?

Příležitostně pořádám přednášky, provádím dle potřeby, např. jsme každoročně zařazováni do Dnů židovských památek. Trávím zde plno volného času a rád se pobavím s návštěvníky. Jinak je hřbitov zavřený, nemá branku, vstupuje se přes zamčenou márnici. Pokud mi zájemci zavolají, většinou se na nějakém termínu dohodneme. Jestliže čtenáři vědí nebo tuší, že jejich předci či příbuzní pocházejí z Humpolce, budu rád, pokud mě kontaktují (723 735 062). ALICE MARXOVÁ

Historická pohlednice s přáním k Roš ha-šana, židovskému Novému roku.

mých. Staré fotografie, dopisy, pohlednice, propagační materiály, staré reklamy. Hrdý jsem např. na pamětní list pro pražského Emanuela Zdekauera rodem ze Želiva, který jsem koupil přes internet. Zdekauer v době povodně v roce 1845 pomáhal lidem; pak získal koncesi na loterii, získal tím spoustu peněz a předal je pražským řemeslníkům, aby jim pomohl v době krize. Na listině z roku 1850 jsou vidět Hradčany, Zdekauerova busta, jak na ni zástupci pražských řemeslníků vkládají vavřínovou korunu.

Plánujete zpřístupnit údaje na webových stránkách?

Rád bych. V zimě se mi podařilo získat sponzora, začali jsme něco dělat, ale je to časově hodně náročné. V počítačové firmě dělají podle mého návrhu stránky, kde si lidé budou moci zadat, koho hledají podle jména nebo dalších hledisek (třeba funkce v obci nebo všechny dárcy opony do synagogy), a systém by jim to našel a vše provázal např. s dobovými fotografiemi domů, kde žili, nebo kopi-

BERCOW VERSUS BORIS

Jak se proslavil předseda Dolní sněmovny Velké Británie

Sledovat bouřlivá jednání v londýnském parlamentu, při nichž se jednalo o tom, jakým způsobem opustí Británie Evropskou unii, nebylo rozhodně povzbuzující. Zmatek a beznaděj po nešťastném referendu vyvrcholily koncem srpna, kdy vláda čerstvého premiéra Borise Johnsona ve snaze prosadit co nejrychlejší brexit nařídila nezvykle dlouhou, a jak se později ukázalo, protiprávní pětítýdenní parlamentní pauzu

Poslanci, kteří předtím odmítli dohodu, již po jednáních v Bruselu předložila předchozí premiérka Theresa May, by tak ztratili možnost do výstupního procesu zasáhnout a zabránit tvrdému brexitu (no deal Brexit), neboť termín brexitu je zatím 31. říjen. Tomu, že na poslední chvíli dokázali reagovat a ještě stihli projednat zákon, jenž odchod bez dohody nepřipouští, napomohl významně předseda Dolní sněmovny, bývalý poslanec za konzervativní stranu **JOHN BERCOW**. Rozhodl, aby se o možnosti jednat o takovém zákonu mohlo hlasovat, čímž uvolnil cestu k tomu, aby se návrh zákona projednal (a posléze většinou hlasů přijal). Ze strany příznivců Borise Johnsona a rychlého brexitu za to sklídl kritiku a obvinění ze „zaujatosti“, od členů opozice i těch, kdo konzervativní stranu na protest opustili, chválou a ocenění. Na čas se tento muž, jenž připomíná popudlivého trpaslíka, stal dokonce symbolem odporu proti Johnsonově bohorovnosti, s níž hlásá „přímou demokracii“ a přehlíží principy demokracie parlamentní. Chvílemi se zdálo, jako by se odehrávala nikoli bitva o Británii, ale souboj Bercow versus Boris, jak také zněl název jednoho z komentářů.

PŘÍLIŠ MALÝ NA TENIS

Bercow se narodil roku 1963 v Edgwaru (na severním předměstí Londýna) v rodině taxikáře Charlese Bercowa, syna rumunských židovských imigrantů jménem Berkowitz, a Brendy (která konvertovala k judaismu). Absolvoval sice bar

micva v reformní synagoze ve Finchley, ale není praktikujícím Židem, vnímá se jako sekulární humanista. V mládí projevoval sportovní vlohy, byl juniorskou jedničkou v tenise, ale byl příliš malý na to, aby mohl uvažovat o profesionální dráze (měří jen 168 centimetrů). Se skvělým prospěchem absolvoval studia státní správy na Univerzitě v Essexu a ještě za studií se angažoval v politice. Stal se stoupencem konzervativní strany, na počátku osmdesátých let byl členem tzv. Pondělního klubu (jenž mj. po-

Příliš malý na tenis... ale v parlamentu je vidět i slyšet hodně. Foto archiv.

žadoval repatriaci přistěhovalců), ale brzy klub – a jeho „naprosto šílenou společnost“ – opustil (jako poslanec později pomohl prosadit nařízení, které poslancům členství v tomto klubu zakazuje). Pro konzervativce vedl kurzy řečnictví a způsobu vedení kampaně, od roku 1986 byl radním v londýnském obvodu Lambeth; poslancem Dolní komory se stal roku 1997 jako zastupitel Buckinghamu.

V parlamentu se brzy projevil jako výrazná osobnost s vlastními názory, které byly často v rozporu s oficiální linií jeho domovské strany (mj. se angažoval na podporu práv homosexuálů a lesbiček). Roku 2005 získal ocenění pro „opozičního poslance roku“ za to, že usiloval o reformu pravidel mezinárodního obchodu tak, aby lidé z chudších částí světa mohli profitovat z prodeje svých výrobků (fairtrade). V letech 2007–2008 vedl vládní výzkum týkající se dětí s řečovým a komunikačním znevýhodněním. Pro Bercowa to bylo

i osobní téma: jeho synovi Oliverovi byl diagnostikován autismus. Výsledky následné zprávy zdůraznily, o jak závažný hendikep se jedná: vede k potížím ve škole a později k omezenému pracovnímu uplatnění. Dětem a jejich rodinám se proto musí poskytovat stálá péče. Na základě Bercowovy zprávy pak tehdejší vláda přislíbila dětem s těmito problémy výraznou pomoc.

VÝKLAD NAD TRADICI

Předsedou Dolní komory byl zvolen roku 2009 po rezignaci předchozího předsedy, v době, kdy ho už řada konzervativců neměla v lásce a mj. podezírala z příklonu k labouristům (právě jejich hlasy Bercowa také do funkce dostaly). Stal se prvním židovským předsedou parlamentu a také prvním, kdo odmítl nosit tradiční hábit a paruku. Snažil se o podporu poslanců, kteří nezastávají ve vládnoucí ani opoziční straně funkce, zvaných backbenchers (těch, kdo sedí v zadních lavicích). Ve funkci setrval čtyři volební období, během nichž si získal respekt jako znalec parlamentních zvyklostí a mistrný rétor. Velký rozruch vzbudil v únoru 2017, kdy prohlásil, že by

„velice nesouhlasil“ s tím, aby americký prezident Trump při oficiální návštěvě Británie promluvil v parlamentu, neboť „je nutno mít na zřeteli odpor proti rasismu a sexismu“. Otevřeně se také přihlásil k tomu, že v referendu hlasoval pro setrvání v EU: řekl jasné slovo, což se v britských politických kruzích paralyzovaných výsledkem brexitu odvažil málokdo.

John Bercow v září oznámil, že na konci října svou funkci složí, a tím splní slib, jež dal své rodině, když se úřadu naposledy ujal. Média ale spekulují o tom, že k odchodu se rozhodl i kvůli kritice, když údajně nedokázal zvládnout problémy se šikanou mezi členy parlamentu. Ale hlavně: Downing Street ho nyní považuje za hlavního viníka toho, jak vláda narazila v parlamentu, takže oznámila, že o tom, že by mohl ve funkci pokračovat, nelze uvažovat. I tak je Bercow po deseti letech (2009–2019) výkonu funkce druhým nejdéle sloužícím předsedou parlamentu.

(pokračování na str. 20)

MEZI REALITOU A FIKCÍ

O adaptaci knihy Nabarvené ptáče v režii Václava Marhoulu

Na počátku září byl na Benátském filmovém festivalu uveden koprodukční film producenta, scenáristy a režiséra Václava Marhoulu *Nabarvené ptáče*, první snímek českého tvůrce uvedený v prestižní soutěži po pětadvaceti letech. Některá média a jejich recenzenti, a to zdaleka nejen u nás, hovoří o filmu v superlativech, jako by se jednalo o mistrovské dílo minimálně poslední dekády kinematografie. Kritické ohlasy se tak krčí kdesi v koutku, ale existují. Případně se poukazuje na to, že někteří diváci prý neunesli brutalitu výjevů na plátně a z kina uprchli. Film sice očekávanou hlavní cenu nedostal, ale získal alespoň ocenění studentské poroty *Film pro UNICEF*. Domnívám se, že úspěch české kinematografie je v tomto případě hodně problematický.

Jerzy Kosinski v dobách největší slávy.

šich děl zobrazujících bestialitu válečných let a šoa. Nadšeně reagoval i Elie Wiesel, a tak i on pomohl Kosinskému nastartovat exemplární kariéru.

Autor vydal další knihy, přirovnávali ho mj. ke Kafkovi, získal ceny a pocty, vyučoval na prestižních univerzitách, dvakrát se stal prezidentem amerického PEN klubu, účinkoval v hollywoodském velkofilmu *Rudí*. Byla z něj svým způsobem celebrita s patřičnými společenskými styky, a *Nabarvené ptáče* bylo dokonce zařazeno mezi doporučenou školní četbu. Což je vzhledem k brutálnímu obsahu velmi překvapující.

... A SPORY O NĚJ

Kosinského oslnivá kariéra ale souběžně podléhá korozi. Postupně vyplouvají na

Dětský protagonista v podání Petra Kotlára. Záběr z filmu.

povrch pochybnosti o originalitě jeho literárního díla a autenticitě spisovatelova života a osobnosti. A je to podloženo důkazy. Lze mluvit o klasickém literárním skandálu, který ale doprovázejí i sporná stanoviska, mýty, drby a konspirační teorie. Něco jde také na vrub dezinformační kampani komunistického Polska. Mnohé spory přetrvávají dodnes.

V roce 2010 vyšla osobitá parafráze Kosinského života *Good night, Džerzy* polsko-amerického autora J. Glowackého (česky 2012). Zásadní roli v přehodnocení

Kosinského tvorby ale mají dvě biografie z devadesátých let. Rozsáhlý životopis J. P. Sloana *Jerzy Kosinski: A Biography* se zabývá snad všemi aspekty, ale údajně je v něm i řada pochybení. Polská badatelka J. Siedlecka se ve své téměř detektivní reportáži *Czarny ptasior* (angl. *The Ugly Black Bird*, české vydání se chystá) vydává po stopách Kosinského dětství. Srovnává realitu a fikci *Ptáčete*, nechává promluvit archivy a pamětníky, ale dotýká se i morální odpovědnosti autora za své dílo. Autobiografičnost knihy, alespoň co se týče krutosti, je tu zcela popřena (viz dále). Siedlecka též zaznamenává pokus syna muže, u nějž se rodina Kosinských ukrývala, o setkání se spisovatelem. Setkají se na konci osmdesátých let, ale Kosinski reaguje chladně, vymění si jen pár formálních vět, o další kontakt spisovatel neprojeví zájem. Autorův nevlastní bratr badatelce poskytnout rozhovor odmítl. Byl za války natolik malý, že si skoro nic nepamatuje, o Jerzym nemá co říct – bratr mu nikdy nenapsal a ani ho k sobě nepozval.

PŘEHLÍDKA NÁSILÍ A ZLA

Název románu *Nabarvené ptáče* symbolizuje hlavní postavu a její martyrium a odkazuje ke scéně, ve které jeden z rozporuplných „ochránců“ malého hrdiny, ptáčník Lech, nabarví havrana, aby ho vzápětí ostatní havrani uklovali, protože je „jiný“. Kosinského text je svého druhu pikareskní román, v němž hrdina putuje, aby byl neustále konfrontován s roztodivnými a šokujícími podobami násilí a zaostalosti. Spisovatel nás také vystavuje bizarnímu „katalogu“ výjevů perverzí – nechybí sadismus, masochismus, sodomie, týrání zvířat, znásilnění, incest apod. Hlavními původci děsu jsou především primitivní, animální vesničané, ale také partyzáni, kolaborantští Kalmykové, děti i dospělí. Překvapující je, že němečtí vojáci a nacisté jsou oproti zmíněným bestiální jaksi o stupeň méně. Jeden voják dokonce chlapci zachrání život. Setkání s Rudou armádou je pak pro hochy jediným světlým bodem. Mezi vojáky nachází konečně porozumění, učí se drsné spravedlnosti a sebeúctě – a to i prostřednictvím stalinistické ideolo-

gie. Poetiku románu doplňují chvílky přírodní lyriky, lidové rituály a zvyky, které se ale záhy opět propadají do násilí.

Nejen badatelka Siedlecka ale zjistila, že Kosiński za války nikde neputoval a cílem ani svědkem vyobrazeného násilí se nestal. Nikdy nemluvil o tom, že se spolu s rodinou skrýval na polském venkově. Lewinkopfovi se ukryli na jihovýchodě země v městečku Dabrowa Rzecyzcka, kde žili pod falešnou identitou jako Kosińští (odtud autorovo příjmení), malý Jerzy prý dokonce ministroval ve vesnickém kostele. Ač jejich židovská identita byla mnohým známa, vesničané je nejenže neudali, ale za cenu riskování vlastního života jim pomáhali. Chránili je i představení obce, místní kněží, otec měl kontakt s partyzánským hnutím.

LHANÍ JAKO PŘEDPOKLAD TVORBY

Navíc se zjistilo, že autor, vzhledem k úrovni své tehdejší angličtiny, knihu nemohl napsat sám. Ale především, že „vykrádá“ jiná polská literární díla. Nařčení z plagiátorství ale provází i další jeho práce. Pamětníci v USA vzpomínají na Kosińského jako na výjimečně okouzujícího muže a vypravěče, který na večírcích bavil společnost šokujícími historkami, které často prezentoval jako vlastní. Někteří však jejich autentičnosti nevěřili. Pozoruhodná byla též jeho snad až obsedantní záliba v sexuální zvrácenosti. Kosiński se ostatně příliš netajil svými návštěvami sado-masochistických podniků a jiných míst spjatých s temnou stránkou erotiky.

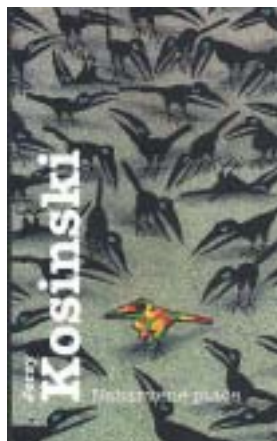
Autor na vznesená obvinění reagoval šestnáctistránkovým doslovem k vydání

Záběr z *Démantů noci*, možné inspirace.

z roku 1976. Mnohé argumenty jsou pochopitelné, jiné spíše přispívají k myto-

logizaci románu a jeho autora. Neobratně se též brání „důkazy“, které s námitkami nebo jeho dětstvím mají pramálo společného. Svoji „obhajobu“ zakončuje ale trefně: „Když jsem svoje ptáče polapil, nabarvil mu peří a vypustil ho na svobodu, postavil jsem se opodál a pouze pozoroval, co nadělalo škody. Kdybych byl tušil, co se z něho vyklube, možná bych *Nabarvené ptáče* nikdy nepsal.“ V dalších letech dokonce vytváří jakousi teorii „autofikce“ a nešťastně se dál zaplétá do vlastních pastí.

Obálka české edice z roku 1995.

Roku 1991 spáchal Kosiński sebevraždu. V detailním nekrologu *The Haunted Bird* (*New York Magazine*) je spisovatel vyličen jako jakýsi baron Prášil, který byl díky své bouřlivé fantazii, ale i lhářství, kouzlu, úspěchu, zdravotním a tvůrčím problémům, obsesím, traumatům, rozporuplné povaze i nespravedlivým obviněním dohnán k smrti. Článek však znovu poukazuje na autobiografičnost románu, v podstatě obhajuje lhaní jako předpoklad tvorby, a tak přispívá ke Kosińského mytizaci. S ohledem na známá fakta lze autorovu osobnost popsat jako tzv. hraniční. Též lze hovořit o hochštaplerovi s pozoruhodnými schopnostmi.

Pomineme-li legitimní problematiku vztahu reality, fikce a originality, jaká hodnota románu zůstává? Využití extrémního násilí, sexualita a hnus v literatuře, a ve filmu o to víc, jistě není nic nového. Problém bude ještě někde jinde: Domnívám se, že Kosińského dílo je kvalitativně a formálně nevyrovnané, balancuje na hraně pokleslé literatury a spíše samoučelně těží z morbidní přitažlivosti deviantního násilí a sexu. Zlo totiž považuji za děsivější ve své banalitě než hyperbole. Případný existenciálně etický „apel“ knihy považuji za notně didaktický a spekulativní. Ani v nejmenším tím ale neznevažuji zrůdnou realitu šoa a války a právo na její zobrazování. Jistě lze uvést celou řadu opravdu zdařilých knih a filmů na stejné téma.

Při četbě knihy a sledování filmu *Nabarvené ptáče* si člověk možná uvědomí ještě jeden neodbytný aspekt: někteří tvůrci kýče užívají umírání krásné mladé dívky a utrpení dítěte jako zaručený prostředek slzotoku. Případná fotogeničnost takového představitele ve filmu pak tuto sugestibilitu umocňuje. Naskytá se tedy otázka, zda film a jeho předloha nespádají i do této kategorie.

FILM JAKO ZRCADLO PŘEDLOHY

Marhoulova filmová adaptace pak plně zrcadlí problémy literární předlohy, a mnohdy je zvýrazňuje. Literatura přece jen, na rozdíl od filmu, ponechává čtenáři větší míru pro vlastní imaginaci. Román je monotónní a popisný, a pro případného filmaře nebezpečně návodný. Psychologické ponory ani snahu po transcendenci tu nenajdeme – hochovo jednoduché uvažování o Bohu a ďáblu za ně nelze považovat.

Marhoul je čtenář, ale i divák-režisér, řekněme „naivní“ a jeho předcházející tvorba tomu odpovídá. Režisér tedy takřka otrocky popisuje to, co četl, a tak není divu, že výsledná metráž dosahuje skoro

Vojáci a vesničané při bojové (a filmové) pauze.

tří nekonečných hodin. Samozřejmě že některé výjevy a motivy vypouští nebo tlumí (podezírám, že hlavně z důvodů realizační náročnosti), např. až artistické násilnění žen na koních kozáků. V menší míře předlohu dramaticky přetváří, a to rozhodně ne k lepšímu – např. patetický závěr filmu doporučuji porovnat s románem. Řetězení násilí a deviací nevede k divákově emoci či reflexi, ale přinejmenším k únavě a lhostejnosti. Zklamán bude i divák, který na film půjde kvůli jeho skandální pověsti (či se zálibou v deviacích). Brutální výjevy totiž spíše odhalují filmově technický konstrukt, takže se divák může nejednou zamýšlet nad tím „jak je to uděláno“.

(pokračování na straně 20)

MILÝ LUCIENE

Jakob Abraham Camille Pissarro a jeho korespondence

Výstava francouzských impresionistů v Praze, na kterou jsme upozornili v minulém čísle a kterou je možné v paláci Kinských na Staroměstském náměstí do 13. října ještě navštívit, je dobrou příležitostí věnovat se trochu obsáhleji jednomu z vystavovaných zakladatelů moderního malířství Camillu Pissarrovi.

KARIBIK

Ten se jako Jakob Abraham Camille Pissarro narodil na karibském ostrově Svatého Tomáše v roce 1830, v době, kdy toto území patřilo pod dánskou správu. Ačkoliv oba rodiče byli Židé, odmítla místní židovská obec z důvodu blízkého přibuzenství uznat jejich sňatek jako právoplatný a trvalo sedm let, než se ho otcí Frédéricovi, potomku Židů, kteří uprchli z Portugalska do Francie, podařilo legalizovat. Když bylo Camillovi dvanáct, poslali ho rodiče, kteří očekávali, že jednou převezme jejich prosperující obchodní firmu, na studia do Francie. Tam začal kreslit a malovat a pokračoval v tom při každé příležitosti i poté, co se po pěti letech na rodný ostrov vrátil. Po dalších pěti letech práce v rodinné firmě, když ho otec odmítl na malířské dráze podporovat, odešel nebo spíš utekl z domova do venezuelského Caracasu, kde dva roky kreslil a maloval a protloukal se, jak se dalo. Získané svobody už se pak nikdy nevzdal. Sice ještě kratší čas pobýval doma, ale v roce 1855 se po dohodě s otcem vydává do Paříže. Do Ameriky už se nikdy nevrátil.

FRANCIE

V Paříži až na poslední léta vlastně trvale nebydlel. Dojížděl tam ovšem velmi často ze svých od Paříže nepříliš vzdálených bytů a ateliérů v Pontoise, Louveciennes a později z Éragny-sur-Epte, kde si v roce 1884 koupil dům. Za přáteli, mezi které patřili Degas, Monet, Gauguin, Cézanne, Seurat a mnozí další, a ovšem také za galeristy a obchodníky s obrazy ve snaze něco prodat a uživit stále se rozrůstající rodinu. Se svou ženou Julií Vellay žil od roku 1860, oženil se s ní v roce 1871. Měli spolu celkem osm dětí.

Po mnoho let se potýkal s finančními problémy i s nepochopením impresionistické malby ze strany kritiků a sběratelů, o širší veřejnosti nemluvě. A přece se zhruba od roku 1880 jeho práce pomalu,

ale setrvale začaly prosazovat. A to nejen ve Francii. Velký úspěch znamenala například výstava v USA v roce 1884.

Oproti ostatním impresionistům, mezi které nesporně patří, jsou jeho plátna mnohdy jakoby blíže zemi a člověku – v barvách, kompozicích i námětech. Zůstává v nich něco z malby velkých krajinářů minulých století, ne snad formálně, spíš někde v celkové opravdovosti toho, co zpodobňují, v návaznosti, která se připomene v podvědomí.

Camille Pissarro: *Autoportrét*, 1888.

KORESPONDENCE

Díky korespondenci, kterou vedl Pissarro od roku 1883 až do své smrti (1903) se synem Lucienem, rovněž malířem a především grafikem a typografem žijícím v Anglii, máme k dispozici fascinující doklad od malíři, jeho povaze, záměrech, každodenní práci i každodenních starostech. Dopisy se pochopitelně týkají konkrétních záležitostí a sdělení, ale zdaleka nejen jich. Pissarro glosuje a popisuje i události, týkající se pařížských malířů, své tvůrčí i obchodní úspěchy a neúspěchy, rodinné záležitosti a občas i události z veřejného života a politiky (např. proces s kapitánem Dreyfusem). Zejména ale píše o malířství a malování a v doporučeních, která v tomto směru adresuje Lucienovi, je jasně a stručně formulováno to podstatné, co si o umění a práci malíře myslí a čím se při ní řídí.

Rozhodovat sám o sobě, svoboda, kterou si vydobyl a dokázal udržet

i v časech největší bídy, ho také přivedla k jeho sympatiím k anarchismu a anarchistům. Aktivním anarchistou nebyl, ale kde mohl, přispíval na sbírky pro rodiny uvězněných, pomáhal je organizovat a apeloval na přátele, aby pomáhali také. I o tom se v dopisech Lucienovi dočteme.

Za pozornost stojí také jazyk, jakým jsou dopisy psány: jsou mnohdy vtípné, přesně vyjadřují, co má jejich autor na mysli, a jsou laskavé. V tom smyslu, že jejich základní polohou je pozitivní pohled na svět i na lidi, jistota, že „krása je v místech docela všedních, kde mnozí nevidí nic. Všechno je krásné, důležité je jen umět to vystihnout“.

(jd)

Z PISSARROVÝCH DOPISŮ

Éragny 27. února 1887

[...] Ale toho se jeden nenají... Neslýchaná doba je to. Člověk má jméno, které ho stálo léta těžké námahy, dřel jsem za čtyři – třebaže matka stále tvrdí opak – abych získal tu jediné pravou a zaslouženou slávu, tu, které lze dosáhnout jen poctivým zápasem. Ale kdepak, zrovna tak jsem mohl chytat lelky, neboť měšťák takové úsilí neuzná, to se raději otočí zády. Dokonce i ti, kterým jsem leccos prominul, jako například Nenesovi, se na mne dívají jako na starého pitomce, jako na hlupáka...! Nezbyvá než – a to je to nejhorší – ponížene prosit, aby se slitovali a koupili si plátýnko, s kterým jsem se tolik nadřel... Je to zoufalé.

Ale nařikání a řňukání nemá význam. Nezbyvá mi než se vrátit do Paříže a zase se tam plahočit jako minulý měsíc.

Paříž 2. května 1887

Milý Luciene,

Figaro otiskl dva dopisy slavného Milleta, které vrhají podivné světlo na toho velkého umělce a ukazují slabou stránku toho nadaného muže. Je to smutné. Ještě jsem ty dopisy nečetl, ale Signac mi o nich říkal. Millet v nich s rozhořčením protestuje proti Komuně (a komunnardům), jimž říká divoši a vandalové, a nakonec ještě sekne drápem po dobrákovi Courbetovi, který z toho podle mého vychází tím větší. – Když Millet namaloval obraz *Muže s motykou*, měli jej socialisté za svého, protože se domnívali, že umělec, který tolik trpěl, geniální venkovan, který vyjádřil snad to nejsmutnější na životě starých venkovských lidí, je nepochybně stejného

názoru. Ale kdepak! Velký malíř protestoval čím dál ostřeji! Co tomu říkáš? Tušil jsem to. Vypadal příliš starozákonně. Opět jeden z těch, co nic nevědí o vývoji moderního myšlení, slepý voják nebo generál, který je, nevěda o tom, ba proti své vůli, obhájcem myšlenky...!! Není to zvláštní? Už dlouho mě zaráží nevědomost podobných vynikajících lidí.

Jabloň v Eragny, 1884.

Eragny 28. května 1887

Milý Luciene,
to je klika, že se ten kvaš vydražil za 300 franků. Kde jen ta mrcha smůla vězí, že na mne zapomněla?

Eragny 8. května 1892

[...] Po kráse nepátřej, ta nemá pevnou adresu; jednoho dne prostě přijde. Ano, ale jak získat nějaké peníze, namítneš. K tomu je třeba mít trochu obchodního smyslu... umět proklouznout, nenápadně se vnutit, držet nitky v ruce, ale skrytě, a fídit to jako kočí omnibus. – Nebo mít nějakou dobrou vílu, jež by bděla nad tvým štěstím! – Krátce je zbytečné ztrácet naději. – Rozhodně musíš být moudřejší a vidět věci klidněji, bez zaujatosti.

9. září 1892

Milý Luciene,
bezpochyby jsi četl dopis, který jsem včera psal matce. Piší jí, že jsem se dal ihned do práce; motivy jsou tu nádherné, ostatně je znáš. Celkem to jde, kromě věřejška, kdy byl silný vítr – musel jsem zůstat doma.

Pracuj, hledej, nezabývej se příliš jinými věcmi a ono to přijde. Ale je třeba mít vytrvalost, vůli, svobodné pocity, jež jsou opravdu tvoje.

Eragny 27. srpna 1893

[...] Titi něco šmudlá; Rodolphe pod pohrůžkou, že půjde k notáři, občas trochu kreslí. To nestačí! Přál bych si, aby se zblízka a soustředěně zadívali na přírodu; ale ta doba ještě nepřišla, raději zobrazují myšlenky... Přesto musím přiznat, že Titi udělal několik studií, na nichž je vidět jistý pokrok, ale když mu to nejde, hned toho nechá, a to je na výsledku vidět.

Paříž 4. října 1893

Milý Luciene,
byl jsem navštívit našeho vzácného a milého přítele de Bellia. Neuvěřitelné! De Bellio říkal o mé poslední výstavě, že jsem zašel dál než Monet, že mé umění je vážnější a že jsem překonal Monetovy *Topoly*. Ani se mi nechce tomu tak docela věřit, připadám si slabý a neduživý vedle toho siláka!

Paříž 21. listopadu 1895

[...] Když jsem se obdivoval tomu, co je na Cézannovi zvláštního a zarážejícího a co už dlouhá léta pozoruji, přišel Renoir. Ale co je moje nadšení ve srovnání s Renoirovým?

I sám Degas podléhá kouzlu toho rafinovaného divocha, Monet také, všichni... Mýlíme se snad? Neřekl bych. Nadšení jim nejsou právě jen ti umělci a sběratelé, kteří nám svými omyly dokazují, že jim cosi chybí. Ostatně všichni poukazují na nedostatky, které vidíme, které bijí do očí, ale kouzlo... to nevidí. – Jak mi Renoir velmi správně říkal, připomínají tyto obrazy čímsi neuhlazenou a úchvatnou pompejskou malbu... To není Julianova akademie! Degas a Monet si koupili od Cézanna báječné věci, já jsem si s ním vyměnil za několik skvostných malých *Koupajících se* a za Cézannův autopor-

trét jednu špatnou skicu z Louveciennes.

Paříž 4. prosince 1895

[...] Mezi literáty vzbudila velké vzrušení smrt Alexandra Dumase mladšího. Bergerat v *Journal* prohlašuje, že se nesmírně obdivuje „jedinému opravdu svobodnému muži“ naší doby... Svobodnému? Copak byl svobodný muž, který v roce 1870 napsal ten děsivě reakční článek proti Courbetovi, proti výbornému malíři a tvůrci *Venkovských slečen*, oněch dvou žen ležících na trávě ve stínu vrby, proti malíři *Odpoledne v Ornansu*, které je v muzeu v Lille, a mnoha jiných prvořadých děl! Vždyť to byl odporně reakční měšťák. Kdo z mladých literátů nám to vysvětlí? Alexandre Arsene se zatím neozval, Geoffroy také ne... to znamená, že nic nepochopili!

Paříž 22. ledna 1899

[...] Konečně začínáš kreslit. Radil bych ti, abys vytrval. Uvaž, že obratnost není nutná. Když si Renoir zlomil pravou ruku, maloval levou, a jaké nádherné obrazy. Však ti to časem půjde.

S Dreyfusovou aférou to nejde nijak rychle kupředu. Teď senát i sněmovna o tom hlasují; několikrát byli reakcionáři poraženi zdrcující většinou hlasů. Jít proti proudu však rozhodně nebude snadné, třebaže antisemité a Estherha-

Avenue de l'Opera za deště, 1898.

zyovi stoupenci už začínají být k smíchu, a to znamená konec!

(Ukázky z dopisů jsou přetištěny z knihy *Doma ani sou*. Vydalo nakladatelství Obelisk v roce 1970, přeložila Věra Smetanová.)

Ofsej Driz OČI STROMU

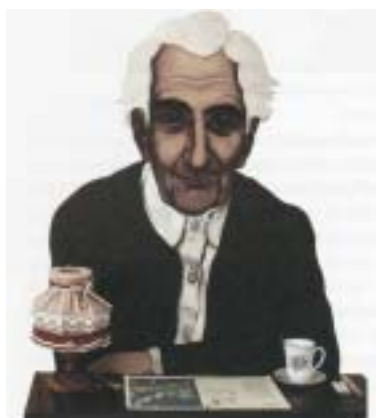
MŮJ DĚD

Ani včera, ani dnes
a jak zřejmě ani před rokem,
dávno,
ačkoliv možná ne zas tak,
můj děd zjistil,
a jak se ví k vlastní smůle,
že tam, na druhé straně noci,
hořící svíce
za tisíc let
nakapaly město
krásnější nad všechny krasavice!
A jak se od někoho doslechl
o zámcích, skalách a jeskyních,
můj děd
zapráhl svou starou herku,
babiče
poslední dal políbení...
a za vozem
se vydal nazdařbůh
hledat pohádku,
můj předek, co dal na mámení.
Co vůbec myslel že tam najde?
Vždyť mohl mít život jedna
báseň!
Jenže to kouzelné
město z vosku
prý je tak krásné...

OČI STROMU

Když Abraham-Hirš, stolař,
ucítil, že se blíží jeho konec,
natáhl se jako prkno na hoblici.
Abrahame-Hirši, stolaři!
Viděl jsi,
zapamatoval sis navždy
svůj vysoký a moudrý les.
A pamatuješ si také
křivý, shrbený strom –
to on dal dřevo
na topírko
nabroušené sekery!
A sekera vyrazila
kácet
staleté borovice,
cedry
i něžné mláží
u samého kořene!

Podívej se Abrahame-Hirši,
stolaři:
čtyři černé svíce –
u tvé hlavy
jsou tví spálení synové!
Ale Abraham-Hirš mlčí,
leží jako prkno
s dvěma voskovými suky,
co byly kdysi
očima stromu.

Viktor Pivovarov: Ofsej Driz.

ZELENÉ STÁŘÍ

Hej, krejčíku, koukni se,
přinesl jsem ti listí,
hromadu zeleného listí.
Vezmi mi míru
a spíchni mi zelený kabátek –
zelené mláďí.
Ať se ptáci díví:
starý strom ožil
obrostl zeleným listím.
Ať si v mých větvích
postaví hnízda.
Ať ke mně vede
lesní cesta.
Ať se v mém stínu
tíše houpe kolébka.

PTÁČCI A MILOSTIVÝ VLÁDCE

*(prosba nalezená v truhle
mého děda)*
Milostivý vládče,
obratte svou nejvyšší pozornost
na slzavou prosbu

ve věci níže zmíněných ptáčků.
Milostivý vládče,
ptáčci nosili v zobáčcích hlínu,
aby si postavili hnízda.
A teď za ty nešťastné hrudky
hlíny,
z kterých si ptáčci bez domova
poslepovali střechu nad hlavou,
je chtějí vsadit do okovů
a poslat na ledovou Sibiř.
Náš milostivý vládče,
prosíme vás nejvyššího,
abyste si ráčil představit,
jak vrány a havrani s tasenými
šavlemi
ženou ptáčky vsazené do želez
postrkem na Sibiř!
A jenom za to, že si ptáčci
bez domova
brali hlínu z jámy
jeho jasnosti knížete Potockého.
Milostivý vládče,
a teď si račte představit,
že všichni ti ptáčci jsou židé.
Čím jsme se my, ptáčci-židé
provinili před jeho blahorodím
panem policejním inspektorem?
My jsme přece nevěděli,
že ta nešťastná jáma
(aby do ní hrom praštil!)
patří knížeti Potockému.
Náš nejmilostivější vládče!
Budeme kopat ve dne v noci.
Celý náš štetl spojí síly
a vykope jeho jasnosti
knížeti Potockému
novou hlubokou jámu.
A nás, nebohé židovské ptáčky
pro smilování boží ušetřete,
nejmilostivější ze všech vládců!

SCHOVÁVANÁ

Hráli jsem na schovávanou:
já
modrooká Aňka,
Riva,
Josja,
Zosja
a Pěťa s pršákem.
Schoval jsem se za strom.
A oni mě měli hledat,
měli mě najít.
Slyšel jsem jejich hlasy.

Byli hned vedle,
blizoučko.
Zdálo se, že mě už už
najdou.
Ale proběhli kolem.
Zapomněli na mě.
Zapomněli mě najít.
Tak jsem prostál celé jaro.
Celé léto.
Podzim shodil listí
k mým nohám.
Zima mi nasadila
sněhobílou čepici.
A já jsem pořád stál a čekal.
Slyšel jsem jejich hlasy:
hlas modrooké Aňky,
hlasy Rivy, Josji, Zosji,
hlas Péti s pršákem.
Ale minuli mě.
Zapomněli mě najít.
Už mě unavilo stát. Lehl jsem si,
přikryl se teplou hlinou
a usnul.
Ale jednou jsem skrz spánek
uslyšel zvonivé kapky,
ptačí cvrlikání a dětské hlasy.
Slyšel jsem je pořád zřetelněji
a zřetelněji.
Tohle je hlas modrooké Aňky,
tohle hlas Péti s pršákem,
Rivy, Josji, Zosji.
Už jsou u mě.
Položili k mým nohám květiny.
Přece jenom mě našli.

STARÝ KŮŇ

Dříme starý kůň
v teple březnového slunce,
a neví už nic.
Jenom třás
jako lehce zčeřená voda na řece
mu běží po kůži
s šedými lysinami,
jako by se někdo snažil smazat
to, co bylo napsáno bičem,
ale marně.

Básně Ovseje (Šike) Drize (1908–1971) napsané v jidiš přeložil z ruského překladu pořázeného v 60. letech blízkým Drizovým přítelem, rovněž básníkem Genrichem Sapgirem Jan Machonin. Výbráno z většího souboru Drizových básní, které přinese Židovská ročenka na rok 5780 (2019/2020).

SMUTNĚ VESELÉ ŽIDOVSKÉ BÁSNĚ

Šestého května roku 1964 se v Domě literátů seznamuji s Ovsejem Drizem, židovským básníkem píšícím v jidiš. Driz je opiloučký, rukou si přikrývá bezzubá ústa, píchá vidličkou do svého talíře a zkroušeně se ironicky uchichtává: „Che che! Úplně mi vystydla míchaná vajíčka!“ Čte nám své Bílé balady:

*Když Abram Hirš, stolař,
ucítil, že přichází konec,
natáhnul se
jako prkno na hoblici...*

Na první pohled se zamiluju do Drize, do něj i jeho poezie, jakmile poprvé zaslechnu jeho verše. O několik dní později jsme se náhodou potkali venku, na Druhé Brestské ulici, kde bydlela Ira. Byl z našeho setkání nadšený. Začal k nám chodit, učil Iru „dělat“ básně.

Ve dne, když byl střízlivý, byl zamračený, popocházel z kouta do kouta a něco si mumlal. Večer někde schrástl nějaký ten rublík na vodku (vždycky byl bez peněz, žena mu je zabavovala, aby nepil), byl strašně veselý, žertoval, recitoval rusky se silným přízvukem své jedinečné, smutně veselé židovské básně.

Vlasy jako bílá hřívá. Oči černé uhlíky.

[...]

A začínal přitom úplně jinak, jako ten nejobyčejnější sovětský básník. Psal jakési vojensko-občanské voloviny. Sloužil v jednotkách ministerstva vnitra. Vyprávěl, že jednou je postavili do kruhu zády dovnitř, aby chránili Stalina. Dívat se nesměli, ale on se stejně ohlédl. Uprostřed kruhu přešlapoval z nohy na nohu maličký Stalin. Neměl stání, pořád dělal spoustu drobných pohybů.

Driz publikoval v židovském časopise *Sovětiš gejmland*, slibovali, že mu vydají i knihu, všechno vypadalo nadějně, a tak se rozhodl demobilizovat z armády a žít z literární práce. V ten samý okamžik se rozjela kampaň proti kosmopolitismu a všechno židovské buď fyzicky zlikvidovali, nebo rozehnali. Ovsej Driz se několik

měsíců potuloval a sháněl práci, Žida nikde vzít nechtěli, až definitivně přišel na mizinu. Nakonec ho vzali jako kameníka do sochařských dílen Uměleckého fondu. A tam propadl alkoholu. Každý ví, že je to profesionální nemoc všech kameníků. Budoucí dětský básník svými rukama vytesal z mramoru schody pro Ústřední dětské divadlo, aby po něm mohli chodit jeho budoucí čtenáři.

V těch samých dílnách pracoval vedle Ovseje jako normovač ještě docela mladý Genrich Sapgir. Ale sblížili se o něco později. Nevím, jak k tomu došlo, ale Driz se seznámil s kruhem neoficiálních básníků a od té chvíle se proměnil. Ta změna v něm nejspíše zrála dávno a jenom čekala na nějaký zanedbatelný vnější impulz. Ze sovětského básníka píšícího v jidiš se Driz stal židovským básníkem. Velmi dojemným, něžným, smutným, se zvláštním plačtivým humorem.

Pil strašně. Často s nějakými pochybnými existencemi z nádražních bufáčů. Někdy ke mně do ateliéru přitáhl tak ohavné držky, že mi hrůzou běhal mráz po zádech. Jeho žena Lidija Sergejevna, energická Ruska, která z hlouposti spadla do manželství s Židem, navíc básníkem a k tomu pijanem, se snažila Ovseje zkrotit. Zavírala ho v bytě, brala mu peníze, ale nic nepomáhalo. Když se vrátila z práce, otevřela dveře do bytu a tam, jakoby nic, seděl opilý Ovsej. Domluvil se přes okno s nějakým známým násoskou a vytáhl si flašku na provázku do šestého patra.

Zdraví měl chatrné. Mrtvice, potom infarkt. Ovsej Ovsejevič zemřel v roce 1971, bylo mu pouhých šedesát jedna let. Můj milovaný, šedovlasý, zarostlý, popletený, věčně přio opilý a nadšený.

Pro mě zůstal Ovsej Driz na celý život – i přes všechnu nicotnost, ve které dokázal přežít do chvíle, než se božské slovo dotklo jeho ucha – ztělesněním básníka.

(Z knihy Viktora Pivovarova *Zamilovaný agent*, která vyšla v překladu Jana Machonina v nakladatelství Torst v roce 2018.)

TŘIKRÁT Z MĚŠTÁKISTÁNU

O českém vydání knihy Tři patra Eškola Nevoa

Telavivští čtenáři ji zvolili jako nejlepší knihu roku 2015, dodnes se jí po celém světě prodalo přes 120 000 výtisků. Psychologická próza, která má za sebou ve své vlasti dvě úspěšné divadelní adaptace a natáčí se podle ní film v italské produkci. I takto lze představit dílko *Tři patra* současného izraelského spisovatele Eškola Nevoa.

Autor je vnuk třetího izraelského premiéra Leviho Eškola, po němž je také pojmenován. Narodil se roku 1971 v Jeruzalémě, vyrostl v Haifě a Detroitu, vystudoval reklamu a na Telavivské univerzitě psychologii; pak se víceméně náhodou přihlásil do kurzů tvůrčího psaní – a tím bylo o jeho budoucnosti rozhodnuto. Dnes sám vlastní a zčásti i řídí největší soukromou školu tvůrčího psaní v Izraeli, a navíc patří mezi nejoblíbenější izraelské spisovatele mladší generace.

ROZUM, NEBO FREUD

Titul odkazuje na jeden třípatrový dům na středostavovském předměstí Tel Avivu, v němž se odehrávají tři velice volně propojené příběhy lidí, kteří jsou sice sousedé, ale drtí je anonymita. Nevědí, co se děje za zavřenými dveřmi o patro níž (či výš), a často ani ve vlastních hlavách. Ještě k tomu se právě ocitli ve třech emocionálně vypjatých situacích. Na ty pak v duchu Freudovy teorie osobnostního vývoje reagují různě – i na to naráží název prózy. Zatímco v prvním patře sídlí pudy a vášně čili *id*, v prostředním se uhnízdilo naše *já*, které funguje jako prostředník mezi tím, co máme chuť udělat, a realitou, a konečně v tom nejvyšším přebývá *nadžá* neboli *superego*, které nás volá k odpovědnosti a požaduje, abychom brali v potaz, jak naše činy dopadají na společnost.

V prvním patře se seznámíme s Arnonem, který je typický izraelský macho. Chce chránit své ženy (tj. manželku a dvě dcery) a je přímo posedlý myšlenkou, že starší dceru pohlavně zneužívá jeden staříčkový pán. Celkově se chová impulzivně a iracionálně – ale i on má potřebu se vypovídat a dát všemu tomu zmatku kolem nějaký smysl.

V druhém patře se setkáme s Chani, mladičkou ženou v domácnosti. Ta tráví celé dny buď sama, nebo se svými dvěma malými dětmi, a bojí se, že se ocitla na hranici šílenství. S psychickými problémy se potýká i její dcerka a duševní vyrovnanosti téhle domácnosti – ovšem jen na první pohled – nepřidá, když jednou na dveře zaklepe policíi i kriminálními živly hledaný bratr Chanina manžela.

Ve třetím patře na nás čeká Dvora, soudkyně na penzi a vdova rovněž po soudci. Manžele po dlouhou řadu let spojovala láska a úcta ke zvolenému povolání, třebaže byli každý jiný: on spořádaný a dbalý zákonů, ze zásady neposlouchal Wagnera ani Strausse a jejich předměstí chápal jako „ostrůvek zdravého rozumu“, kdežto jeho choť místo vnímala jako „ostrůvek nudy a konzervatismu“ neboli „Měšťákistán“. A především se zásadně lišili v přístupu ke svému jedinému a hodně problematickému synovi.

ZPOVĚĎ JAKO MANIPULACE

Všechny tři příběhy zjevně spojuje forma. Jsou psány jako monology, jimiž se protagonisté obracejí k posluchači, který však mlčí. V případě Arnona proto, že je to sice starý kamarád, ale dlouho se neviděli, má své vlastní problémy a ani jako spisovatel si k Arnonově obsesi neumí představit šťastné řešení. V případě Chany proto, že píše dopis úspěšné a zdánlivě šťastné ochranitelské přítelkyni do ohijského Middletownu,

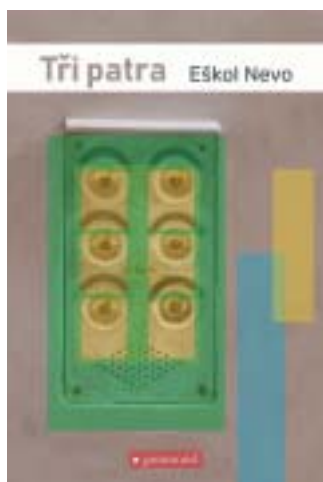
a v případě Dvory proto, že manžel, kterému nahrává vzkazy na záznamník, je přece mrtvý, a ona sama palčivě vnímá absurdnost svého konání. Nejsou to přitom zpovědi v klasickém slova smyslu, jelikož ty podle autora pro Žida nepřipadají v úvahu – spíš se v nich podobně jako v *Pádu* Alberta Camuse odhalují temná tajemství. A navíc jejich prostřednictvím hrdinové žádají o pochopení, schválení svých činů, a dokonce o soucit. Vypravěči zdaleka nejsou dokonalí, a aby to nějak zastřeli, neváhají se svým postavením v příbězích ať už vědomě či podvědomě manipulovat. V roli posluchače se tak ocitá čtenář, který se musí rozhodnout, zdali je bude soudit, nebo jim jejich hříchy – které v podstatě nejsou nepodobné jeho vlastním – odpustí.

Byť se to při zběžném pohledu nezdá, tři příběhy (a ponechme stranou, tvoří-li dohromady román, nebo tři samostatné povídky) na sebe navazují i tématy. Tématy tak univerzálními, jako je samota, všudypřítomné nebezpečí či dilemata moderní rodiny (jak si udržet dobré manželství a jak správně vychovat děti, a lze to vůbec spojit?), která jsou v Izraeli ještě vyostřenější než ve středu Evropy, ale rezonují v celé tzv. západní civilizaci. Nevoova kniha tak představuje nejen mikrokosmos Izraele, ale i mikrokosmos lidského chování v dobách, kdy každý sice disponuje WhatsAppem, ale příležitostí k upřímným hovorům z očí do očí je stále méně.

Patrně ne náhodou mají všechny tři jemně odstíněné, leč přirozeně konverzačně pojaté příběhy otevřený konec, v němž se dopoví jen něco, přičemž jak stoupáme po schodech vzhůru, je závěr vždycky o něco jasnější. Přesně v duchu až jakési epifanie, kterou nám nabízí moudrá a rozmanitými lidskými osudy poučená bývalá okresní soudkyně Dvora: „Tři patra duše se nenacházejí v nás samých... nacházejí se v prostoru mezi našimi ústy a uchem toho, komu vyprávíme svůj příběh.“ Výstižnější popření Freudovy teze, že každý člověk je ostrov a nepotřebuje druhé, by pohledal.

HANA ULMANOVÁ

Eškola Nevo: Tři patra. Přeložila Lenka Bukovská. Vydalo nakladatelství Garamond v Praze roku 2019. 240 stran, doporučená cena 270 Kč.

Petr Chudožilov HUKOT ČASU

Riquewihr, středověké městečko vznášející se ve vinicích pod hřebenem alpských Vogéz, je nejpodmanivější v paprscích podzimního slunce, kdy na dvorcích starobylých vinařských domů vrší se kupy vymačkaných vinných hroznů a ve vzduchu vznáší se svatý duch, vznešený odér ryzlinku a pinot blanc, splývající odevzdané v jedno tělo s vůní opékaných klobásek a cibulových koláčů.

Poprvé jsme do Riquewihru zabloudili náhodou. Na život v emigraci jsme si zvykali již čtyři roky, měl jsem práci, která nám zajišťovala obživu *vocad' pocad'*, o chudobě již dávno nemohla být řeč, dokonce jsme se vzdali na obstarožní auto, které většinou jezdilo, avšak zajít do hospůdky na byt i skromný oběd anebo poručit si láhev vína – ne, na to jsme si zatím nemohli pomyslet ani se zavřenými očima. Protože však zrovna probíhalo vinobraní, neodolal jsem třpytivému lákadlu a praštil se přes kapsu, arciže *vopatrně*. Se slovy „Nebudeme přece škudlit!“ jsem objednal společnou sklenku vína pro dva dospělé a čtyři děti. Trochu jsem se sám sebe polekal, připadalo mi to jako smělý, nad míru světácký čin, život nad poměry.

Také naši šestiletou dceru Annu tato událost vzrušila.

„Tatínku! Prosím tě. Já taky, jo? Ještě nikdy v životě jsem nepila víno!“ prosila úpěnlivě.

„Dětem víno nedělá dobře,“ namítl jsem opatrně.

„Jsme ve Francii!“ nevzdávala se Anna. „Ve Francii, tatínku! Chápeš to?“

Zmocnila se sklenky a labužnický přimhouřila oči. Věděla, že je to její životní premiéra, jež se nebude nikdy opakovat. Rozdychtěna událostí vymykající se úplně všem jejím dosavadním zkušenostem strčila nos do sklenice. Božská vůně, pamatuji se, že to byl lehoučký pinot blanc, jí podráž-

dila sliznici. Kýchla. Nebylo to však obyčejně kýchnutí lidských rozměrů, frkla silně jako kůň. Půl sklenky vyletělo do vzduchu, ve zbytku se ponuře pohupovalo to, co malým dětem někdy visí pod nosem a správně má skončit v kapesníku.

Zbytek vína s nudlí vzbuzující ošklivost jsem vztekle vychrstl na zem. Anně jsem vmetl do tváře, že je ošklivé děvčátko, možná jsem jí řekl i víc. Anna udělala nevinné oči ubohého králíčka. Sklenici, nejspíš jen tak z rozpaků, jsem mimoděk přiložil k uchu.

Uvnitř to krásně hučelo, trochu to připomínalo mořské vlnobití, trochu vítr života, ale možná to docela jednoduše byl onen věčný hukot uplývajícího času, jemuž je možno naslouchat pouze při osudových příležitostech. Sklenička putovala dokola, všichni chtěli slyšet, jak hučí čas. Místo k ústům přikládali jsme sklenku k uším, myslím, že na nás musel být zajímavý pohled.

Nějaký strejc, co šel okolo, náhodou to byl Švýcar, si to taky chtěl vyzkoušet. Hukot času se mu ohromně zalíbil, prohlásil, že něco takového ještě nikdy v životě neslyšel. Dal se s námi do řeči, vyptal se na naše osudy, prohlížel si nás trošičku s uznáním a trošičku s podivem, cítil jsem v jeho pohledu i lehkou stopu nedůvěry, snad si myslel, že je to nějaký náš podivný český národní zvyk pít víno ušima?

Nyní nastala vhodná příležitost, aby se odehrálo to, co se jinak přihází jenom ve špatných románech a lacinějších filmech. Moje fantazie pracovala na plné obrátky, opět jednou vznášel jsem se na perutích naděje.

Určitě je to inteligentní a bohatý mecenáš, neschopný vzdorovat potřebě konat dobro! Třeba nás teď pozve na láhev vína, možná i na opečenou klobásku, stačila by jedna pro všechny dohromady. A tím to všechno začne, jak už je náhodné štěstí nevyzpytatelné, není vyloučeno, že mi nabídne zajímavou, dobře placenou práci!

Strejc dopil svoje víno, popřál nám mnoho štěstí a zmizel v davu. Před hospůdkou, nedaleko od trvale vystaveného muzeálního poštovního dostavníku, vyhrával nějaký postarší muž na tahací harmoniku a zpíval k tomu veselou francouzskou píseň, jež však zněla mi spíše tesklivě. Cestou domů jsem zaslechl, že Anna na zadním sedadle zuřivě smrká do kapesníku, chvílemi se to podobalo zadržovanému pláči.

Povídka Hukot času je součástí nové knihy Petra Chudožilova Cizinec na pobřeží, která s podtitulem 38 miniatur a ilustracemi Michala Chodaniče právě vychází v nakladatelství Kniha Zlín. Autor, žijící od roku 1982 v exilu ve Švýcarsku, vydal, pokud správně počítáme, jedenáct knih. S velkým čtenářským úspěchem se setkala už jeho prvotina Kapři v kvetoucích trnkách, vydaná v Čechách v roce 1969.

Ilustrace Jiří Stach.

S exilem a s tím, co všechno k němu patří, má Chudožilov jako exulant a syn ruského exulanta zajímavé osobní zkušenosti, které v uvedených miniaturách laskavému čtenáři zprostředkovává a přibližuje. Sám k tomu, mírně mimo protokol, uvádí: „Doufám, že Cizinec na pobřeží nebude pokládán za veselou knížku, přestože je napsán zlehka a humorným jazykem. Jak známo, lidskej život není žádná prdel a člověku nezbejvá nic lepšího, než se tomu nepřetržitěmu průseru smát.“

Dodejme ještě, že kniha má 144 stran, stojí 229 Kč a pro ty, kdo ještě váhají, dodatečnou informaci: autor je rádným a platicím abonentem Roš chodeš.

(jd)

BOLESTIVÉ MLČANIE

Aj páchatelia majú potomkov...

Vedel som síce, že Hanns Elard Ludin (1905) pôsobil v Bratislave ako vyslanec Veľkonemeckej ríše na Slovensku a za jeho aktivity „v konečnom riešení židovskej otázky“ Ludový súd rozhodol o treste smrti. Rozsudok vykonal 9. decembra 1947 v Bratislave. Viac som sa o ňom za zaujímavých okolností dozvedel až v prvých rokoch nového milénia.

DOKUMENT O OTCOVI

V roku 2005 prišiel do kancelárie bratislavskej ŽNO mladistvo vyzierajúci šesťdesiatnik a jeho manželka. Muž sa predstavil ako Malte Ludin, ale v prvom momente mi toto meno nič nehovorilo. Ako povedal, plánuje nakrútiť dokument o svojom otcovi a chcel, aby mu obec pomohla sprostredkovať stretnutie s preživšími, ktorí Ludina zažili počas jeho bratislavského pôsobenia. Keď som si uvedomil, o koho ide, netajil som nedôveru. Automaticky som predpokladal, že synovým zámerom bude úsilie rehabilitovať mŕtveho otca. Napriek tomu sme sa stretli ešte niekoľkokrát a neskôr som mal možnosť v predstihu vidieť hotový film. Mal premiéru na Berlinale v roku 2005 a obecensťvo aj kritika ho prijali pozitívne. Po jeho pozretí som sa v duchu Malte Ludinovi za svoje podozrenia ospravedlnil. Dokázal zverejniť vlastné pochybnosti, objektívne zhodnotil otcove „zásluhy“, priblížil postoje vdovy, ktorá až do svojej smrti hlásala, že jej manžel bol síce nacistu, ale predovšetkým slušný človek. Toto presvedčenie si osvojilo aj okolie vrátane väčšiny jej štyroch dcér a dvoch synov. Boj proti matkinej autorite nebol ľahký. Ako povedal Malte Ludin, „keby žila, tak by som sa neodvážil na tomto dokumente pracovať. A ona žila dlho.“

Pod vplyvom filmu (a viacerých porádach s kolegami) som ho požiadal, aby dovolil premietnuť tento dokument v rámci pripomienky Jom ha-šoa v roku 2007. Zároveň som Ludina pozval na toto podujatie. Bez zaváhania súhlasil a dodal, že sa narodil v roku 1942 v Bratislave a práve na Deň holokaustu oslávi 65. narodeniny. Zároveň netajil obavy, že jak preňho, ako aj pre divákov (najmä tých starších) nebude toto stretnutie jednoduché.

Obec rozoslala pozvánky a najmä preživší, ktorí si pamätali, kto bol

Hanns Elard Ludin, reagovali odmietať. Negatívne pocity sa ešte viac vystupňovali pri prvých záberoch. Film začínal pohľadom na les nacistických zástav. Viali na Vysokkej ulici, kde vtedy bývali hlavne nemeckí vinohradníci. S pribúdajúcimi minútami sa atmosféra uvoľňovala a po rozsvietení svetiel prítomní nešetrili potleskom. Režisérovi gratulovali aj pôvodní odporcovia tejto akcie. Nasledovala dlhá a chvíľami dramatická diskusia. K jej úrovni prispelo, že do nej (a neskoršej neformálnej debaty) sa zapojil aj Peter Gero. Bratislavský rodák, Ludinov rovesník, od augusta 1968 obyvateľ Hamburgu. Tu však vystupoval v prvom rade ako syn prokurátora, ktorý poslal Hannsa Elarda Ludina na šibenicu...

POHĽAD TRETEJ GENERÁCIE

Po tomto úvode sa nik nemôže diviť, že som si bez váhania kúpil knihu *Bolestivé mlčanie* (Premedia 2019). Predstavuje voľné pokračovanie spomenutého filmového dokumentu, keď prináša pohľady a postoje tretej generácie. Napísala ju Alexandra Senfftová, dieťa najstaršej Ludinovej dcéry Eriky (narodila sa v roku 1933) a neter Malte Ludina. Autorka prehĺbila obraz dusnej atmosféry, ktorý načrtnol už jej strýko: „Naša rodina vždy odmietať všetko ‚zlo‘: maminho otca, môjho deda, považovali za ‚dobrého nacistu‘, muža, ktorý údajne nevedel, aké dôsledky budú mať jeho politické postoje a činy. Muža, ktorý sa síce podpísal pod deportácie slovenských Židov, ale ktorý vraj nemohol tušiť, že nemieria do pracovných táborov, ale na smrť. Podľa nich bol jedným z tých mnohých ‚nevinných‘ národných socialistov. Alebo bol obeťou svojej doby – nuž, čo teda? Jeho manželku, moju milovanú babku, sme všetci zbožňovali: stelesňovala dobro, áno, bola takmer našou kráľovnou spravodlivých.“

Aj toto neustále dobro, zhovievavosť, láskavosť a rozvážnosť boli však formou odmietania. Babka vychovala svojich

šesť detí vo viere v dobrého národného socialistu, naučila ich vnímať len jeho dobré stránky – a dobrý človek nemôže páchať zločiny. Všetko, čo sa nehodilo k bezchybnému obrazu, nescelo existovať, mlčalo sa o tom, zahováralo sa to, prikrášľovalo. Páchatelmi boli tí vulgárni nacisti, nie my, my sme nimi predsa nemohli byť, sme vzdelaní a kultivovaní. Len mama bola občas ‚zlá‘ – keď bola pod vplyvom alkoholu, vyvádzala, nadávala, odsudzovala ich. Jej otec pre ňu vtedy prestával byť záchranca Židov bez poškvrny, bol ordinárny: sviňa. Ako jediná z celej širšej rodiny sa niekedy správala neúctivo k svojej mame, k tej peknej starej dáme, ktorú sme zbožňovali. Nikdy som nepochopila, prečo s babkou tak hnusne zaobchádza“ (s. 12).

O niekoľko strán ďalej však prináša vysvetlenie matkinho chovania: „Myslím si, že spúšťačom jej utrpenia bol jej otec. Azda to bol šarmantný, vzdelaný, vtipný muž s erotickým vyžarovaním, ale spoza písacieho stola páchal zločin a niesol politicko-diplomatickú zodpovednosť za smrť približne sedemdesiatich tisícok slovenských Židov. Považujem to za rovnako zlé, ako keby sa o to pričínili vlastnými rukami, svojím spôsobom je to podľa mňa ešte podlejšie. Moja rodina

Alexandra Senfftová. Foto archiv.

nikdy neuznala jeho vinu bez ‚keby‘ a ‚ale‘. Popierali ju a sčasti ju popierajú dodnes. Dedo má nepriamo na svedomí aj mamu, lebo podvedome prevzala jeho vinu na seba, zvnútornila ju a nemohla s ňou žiť. Pochybila aj babka: nielenže manžela podporovala a utvrdzovala ho vo všetkom, čo robil, ale tejto legende obetovala aj svoju najstaršiu dcéru, legende o čestnom mužovi bez viny, ktorý sa vždy správal slušne – Hitlerovom vyslancovi na Slovensku“ (s. 13–14).

Tieto dva dlhšie úryvky som uviedol v plnom znení, pretože v kocke sumariujú to, čo prináša ďalších približne 250

strán tejto zaujímavej a dôležitej knihy. Približuje prejavy hodnotovo rozdelenej rodiny (ale aj celej vtedajšej /západo/nemeckej spoločnosti, v ktorej nacisti opäť obsadili dôležité pozície). Hlavnou hrdinkou je matka autorky. Čitateľ priam hmatateľne cíti jej utrpenie, neistotu, pochybnosti. Hľadané východiska napokon nachádza v postupnej a nezvratnej sebadeštrukcii. Negatívne riešenia aj proti vlastnej vôli premieta do vzťahov s manželmi a deťmi...

PREMOSTOVANIE

Dovolím si ešte jednu citáciu z trochu iného súdka. Ilustruje úzky vzťah medzi rodinným a spoločenským priestorom. Senfftová pôsobila počas prvej intifády v Izraeli ako spolupracovníčka OSN a uviedla svoj (nemeckou minulosťou nesporne ovplyvnený) názor na vtedajší konflikt: „Vždy som cítila povinnosť zabochádzať so svojím nemeckým pôvodom citlivo. Napriek tomu som však z toho nevyvodila záver, že sa musím rozhodnúť pre izraelskú stranu. Skôr som sa počas toho, ako som sa venovala Blízkeho východu, čoraz viac presviedčala o tom, že je správne podporovať obe strany, lebo ľudské práva sú univerzálne. Čoraz viac som sa sústreďovala na premostovanie hlbokej priepasti medzi protivníkmi a prácu s tými, ktorí to robia. To zrejme zodpovedalo aj tomu, čo som zažila v rodine a čo som musela prekonať: rozkol. Rovnako ako som sa dlho snažila dať dokopy svojich rodičov, tak som chcela v prenesenom zmysle primat' k dialógu aj Izraelčanov a Palestínčanov. [...] To, že som sa postavila medzi obe strany konfliktu, bolo zrejme spôsobené podvedomým úsilím prekonať konflikt v sebe“ (s. 237).

Knihá *Bolestivé mlčanie* prináša mnoho zaujímavých podrobností a určite stojí za prečítanie. V prvom rade potvrdzuje totiž (len zdanlivo samozrejmy) fakt, že bremeno minulosti neprenášajú na svojich potomkov len Židia, ktorí prežili holokaust, ale aj páchatelia týchto zločinov. Ludinová rodina nie je v tomto smere osamotená. Kritické knihy o svojich predkoch napísali aj Niklas Frank, Katrin Himmlerová a ďalší. Každý z nich iným spôsobom podčiarkuje slová Alexandry Senfft: „Minulosť nepopustí. Všetko sa vracia, ak sa nepostavíme čelom k nej i k tomu, čo nás s ňou spája“ (s. 14)...

PETER SALNER

TRHLINA, JÍŽ PRONIKÁ SVĚTLO

Newyorské Židovské muzeum predstavilo Leonarda Cohena

Název multimediálnej výstavy *A Crack in Everything* v newyorském Židovskom muzeu nebol náhodný. Leitmotívom rozsáhlé expozície, jež byla počtou nedávno zesnulému umělci, byl známý verš z Cohenovy dnes již dvacet sedm let staré skladby *Anthem* (odvozený z kabalistického učení o roztržitých nádobách, jež obsahují odlesk božího světla): „Ve všem je trhлина. Tudy proniká světlo.“ A tak byste na výstavě marně hledali jakákoli memorabilia týkající Cohenaova života; návštěvníci spíše objevovali, jak dalece tento písničkář, básník a spisovatel inspiroval nejen další umělce, ale i kulturní diskurz na úrovni celé společnosti.

Výstavu připravilo The Musée d'art contemporain v kanadském Montrealu, Cohenově rodišti, kde měla v roce 2017 premiéru. Hlavní kurátoři muzea John Zeppetelli a Victor Shiffman představili celkem čtyřicet filmařů, hudebníků a dalších umělců z deseti zemí. Ve třech patrech se nacházely rozmanité instalace, zvukové a multimediální velkoformátové projekce, z nichž každá originálním způsobem zpracovala umělcovo dílo a odkaz.

V imaginativní galerii se bylo možno zaposlouchat do interpretace Cohenových skladeb v podání umělců, jako je Moby, Feist či Island'an Ragnar Kjartansson; ve vedlejší galerii se návštěvníci mohli stát součástí kolektivní audioinstalace (a účastnit se vysílání a přijímání vibrací za hromadného zpěvu oblíbené písně *Halleluja*). Odlišný zážitek nabízel *Depression Chamber* izraelského filmaře Ariho Folmana, kam jednotlivec vcházel sám a ve tmě zakoušel pocity „ztráty, utrpení a deprese“.

Skutečnost, že Leonard Cohen zemřel přesně den před zvolením současného amerického prezidenta, reflektovala newyorská umělkyně Taryn Simon: vy-

stavila titulní stranu *The New York Times* informující o obou událostech současně. Cohenovu smrt a Trumpovo zvolení vnímali mnozí čtenáři jako konec svého starého světa.

Výstava přiblížila Cohena i jako výtvarníka a člověka s vynikajícím smyslem pro (břitký) humor. Představila dvě stě dvacet autoportrétů s jeho stručným hodnocením vlastního momentálního psychického rozpoložení.

Největšímu zájmu návštěvníků se však po právu těšila multiprogramová videoprojekce – efektivně sestříhaná videa z různých období Cohenovy padesátileté kariéry, promítaná simultánně na tři stěny. Bez mála hodinovou projekci bez konce a začátku nazval její tvůrce, hongkongský umělec žijící v Kanadě

Vstup do expozice. Foto autorka.

George Fok *Passing Through (Míjení či Plynutí)*. Jednalo se o cestu časem tam a zpět prostřednictvím koláže zpěvákových vystoupení a kolektivních vzpomínek (úryvky z projekce lze zhlédnout na Vimeo či na YouTube). Prezentace částí záznamů koncertů, dalších performancí, videoklipů i soukromých videí z různých období vizuálně zkoumá i fenomén času a stárnutí; záznam Cohenovy recitace básně *A Thousand Kisses Deep* na jednom z jeho posledních vystoupení pak evokuje loučení, pokoru a poznání, přicházející s očekáváním konce života.

Výstava je dobrým příkladem toho, kam se ubírá program Židovského muzea v New Yorku. Odpovídá současným trendům, přichází s inovativními multimediálními projekty (jako byla např. i předchozí minimalistická abstraktní instalace newyorské sochařky Evy LeWitt), za které by se nemuselo stydět ani Muzeum moderního umění (MoMA). Cohenovská výstava nyní putuje do Kodaně a v roce 2021 bude k vidění v San Francisku.

MONIKA HANKOVÁ, New York

MEZI REALITOU A FIKCÍ

(dokončení ze strany 11)

REŽIJNÍ STEREOTYPY

Po režijní stránce se Marhoul uchyluje k celé řadě klišé, schémat a stereotypů, a to snad ve všech prostředcích filmového jazyka včetně vedení herců, a nepomůže tomu ani účast zahraničních hvězd. Ty se spolu s ostatními stávají ve své jednorozměrné typologii a vlivem omezeného rozsahu svých rolí vlastně postavami epizodními. To vše vede až k efektu blízkému nechtěné sebareparodie. Výjevy a postavy se stávají karikaturami sebe sama a úmyslů tvůrců. Románový hrdina je vybaven jakousi elementární reflexí – ta je ale ve filmu odstraněna, což vede k dalšímu zdůraznění samoúčelnosti násilí.

Problematické je též samotné pojetí herectví. Vyskytují se tu především dva extrémy: značně exaltované výstupy a na-

a ne jen o nějaký drast'ák“. Patrná je též režisérova „inspirace“ u některých významných českých, ale i zahraničních filmů: režisér přiznává svůj obdiv ke snímku Elema Klimova *Jdi a dívej se* s podobnou tematikou, já nacházím bloudivé stopy u Němcových *Démantů noci*, u Vlácilů, Kachyni a raného Tarkovského. Některá jména filmových tvůrců, která zmiňují zejména zahraniční recenzenti, považují ale za absurdní (Tarr, Bresson). Ve filmu nezazní filmová hudba, zařazení závěrečné písně v hebrejštině snad má diváka přimět alespoň k dojetí při četbě dlouhých titulků. Jinak mi smysl uniká. Vždyť tvůrce tvrdí, že film nepojednává o holocaustu. Pro celý Marhoulův film je příznačné využívání některých typických prostředků spjatých s tzv. uměleckým filmem – jde ale o využití vyprázdněné a pouze estetizující.

Samotnou kapitolou je režisérova osobnost. Marhoul často sám sebe stylizuje do drsné maskulinní role (opět viz jeho předcházející filmy), rád se prezentuje v unifor-

V *Nabarveném ptáčeti* si zahrál i český herec Pavel Kríž.

opak bezvýraznost připomínající klasický Kulešovův experiment s filmovou montáží, kdy k záběru prázdného výrazu herce je přistříhnut záběr dítěte v rakvi nebo talíře s polévkou – divák pak chápe, že představitel je smutný, nebo má hlad. Tento „trik“ pocházející z doby němého filmu je využíván, snad nevědomě, zejména v případě titulní postavy. Vzniká tak ale podezření, že herci buď netuší co hrát (popř. to neumějí), nebo je jim krkolomnost vyhocených scén natolik vzdálená, že prostě „šlápnu na plyn“, a režisér je v tom ještě podpoří.

Marhoul si pochvaluje minimální užití dialogů. Pozůstalé dialogy fungují spíše jako „zvukový klam“, jako vysvětlující či orientační, a ke smyslu filmu nepřispívají. Černobílý obraz mi spíše připadá jako další známka estetizujícího klišé, které má snad upozornit na to, že jde o „skutečné umění,

mách. Část týkající se Rudé armády si jistě užil. Když se objeví na plátně, připomíná to příjezd kavalérie z westernu. Zde také vidím jedno z podvědomých „heroických“ zříděl režisérova zájmu o *Ptáče*. Režisér svůj film označuje všeobjímajícími frázemi jako „univerzální příběh o lásce, dobru a humanitě“, „příběh o souboji mezi temnotou a světlem, skutečnou vírou a organizovaným náboženstvím“! Obávám se, že každý z nás asi viděl něco jiného, nebo režisér podlehl vlastní výřečnosti či oné víře.

Film možná získá řadu cen, nebo se zařadí mezi filmové „kuriozity“, nebo obojí. Pro mě ale zůstane otázkou, proč někteří diváci a recenzenti hledají ve svůdné vizualitě a vyzývavosti brutality a patologie takřka filozofickou hloubku lidské existence, a nespokojí se s konstatováním, že je to pro ně prostě přitažlivé.

MAREK BOUDA

BERCOW VERSUS BORIS

(dokončení ze str. 9)

Do historie Dolní komory se určitě zapíše jako osobnost, která povýšila inovativní přístup nad tradici.

NEPŘÍTEL LIDU

Připomeňme, že předseda britského parlamentu je tradičně – na rozdíl od lidí vykonávajících tutéž funkci v evropských parlamentech či v americkém Kongresu – osoba nestranná a při nástupu do funkce odchází ze své strany (Bercow proto opustil konzervativce). Její pravomoci jsou však poměrně významné: především řídí debatu, vybírá k jednání pozměňovací návrhy a vykládá parlamentní pravidla. V dobách, kdy vláda nedisponuje jasnou parlamentní většinou, je tato pozice ještě důležitější: rozhodnutí předsedy parlamentu vnášejí do často zmatené atmosféry řád. Bercow si toho byl vědom a často své role využíval k tomu, aby rozhádané poslance usměrnil a vykázal toho či onoho „honourable gentleman“ do patřičných mezí. A vychutnával si to: jednání řídil někdy dost agresivně a teatrálně, jeho zuřivé volání k pořádku „Order!“ se stalo pověstným. O nepřátele tedy neměl nouzi již dříve.

Oponenti mu vyčítají, že tím, že umožnil krizová jednání, díky kterým se poslanci mohli postavit proti vládní linii a odhlasovat zákon o zákazu tvrdého brexitu, ohnul parlamentní pravidla ve prospěch svého politického přesvědčení. Bercow trvá na tom, že udělal to, co je posláním jeho funkce: bránil právo parlamentu vyjádřit se, bránil legislativní moc proti moci výkonné, bránil parlamentní demokracii proti vládní direktivnosti. Vláda se ústy premiéra Borise Johnsona neustále odvolává na to, že jedná „ve jménu lidu“, tedy na základě referenda. Johnson už samozřejmě nepřipomíná, že se ukázalo, že advokáti brexitu uváděli v kampani zavádějící a nepravdivé argumenty, že s výhrou příliš nepočítali a pro skutečný brexit neměli nic připraveno. V době, kdy budete číst tyto řádky, už bude ohledně odchodu z Británie z EU zřejmě jasněji, ale není vyloučené, že se předseda parlamentu, pro jedny „nepřítel lidu“, pro druhé „obránce demokracie“, znovu nějak projeví. Alespoň to slíbil: v zářijové přednášce Bercow prohlásil, že pokud by premiéra napadlo pokusit se čerstvě schválený zákon obejít, použije veškerou „procedurální kreativitu“.

(am)

IZRAEL: Nevítězové

Když se vyhláší výsledky voleb, provázejí je emoce – radost vítězů, smutek poražených, někdy i velké překvapení. Záříjové volby v Izraeli se z této tradice vymkly. Jednak tím, že byly už druhé předčasné za jeden rok. Ale hlavně tím, že stejně jako v dubnu přinesly pat. Jistě, jedna strana má „o fous“ více mandátů než druhá. V dubnu to byl „Bibiho“ Likud, teď jsou to Modrobílí Bennyho Gance. Ale rozhodující není formální vítězství, nýbrž schopnost sestavit většinovou vládu. Právě na tom na jaře pohořel Netanjahu a teď se zdá, že takovou šanci přímo nemá ani jeden z obou hlavních bloků – „Bibiho“ pravice a Gancova středu.

Už proto není co slavit a novinář Gil Jaron shrnul atmosféru takto: „Poprvé od založení státu nezazněl v žádné stranické centrále po volbách jásot – a zcela právem. Izraelští voliči, kteří hlasovali ve větším počtu, než se čekalo, nadělili zemi opět nanejvýš zamotaný pat.“

KDO VYTVOŘÍ VĚTŠINU?

Hodnotí-li se volby, začíná se od výsledku – čísel a počtu mandátů. V tomto případě se ale musí na konečné výsledky čekat, neboť trvá nějaký čas, než se sečtou výsledky korespondenčních hlasů a vojáků. Nicméně hrubá čísla jsou známa již od 18. září.

Vítězem jsou Modrobílí (Benny Ganc) s 33 mandáty a jen těsně zůstal Likud (Benjamin Netanjahu) s 32 křesly. Následuje blok arabských stran (13), sefardský náboženský Šas (9), těsně za ním původně „ruská“ a teď sekularismus hájící strana Izrael je náš domov (Avigdor Lieberman, 8), pak aškenázský Jednotný judaismus Tóry (7), pravicový blok Jamina (7) a až na chvostě stran, jež se dostaly do Knesetu, skončila levice – Strana práce (6) a Demokratická unie (transformovaná ze známého Merecu, 5).

Tento soupis sám o sobě moc neříká. Jednak pomíjí posuny stran vzhůru či dolů, ale hlavně otázku typu „kdo s kým“, respektive kdo a s kým je či není schopen vytvořit vládní koalici. Na první pohled má pravice jasnou většinu, ale ta se – při vědomí faktu, jak jsou rozhádaní Netanjahu

a Lieberman – rozplývá. Ve hře je několik dilemat.

Gil Hoffman v listu *The Jerusalem Post* líčí dilema prezidenta Rivlina. Není totiž jisté, koho Rivlin jako prvního sestavením vlády pověří – přesněji koho bude považovat za schopného získat většinu. Jistější je spíš to, že Rivlin, ač vzešel z Likudu, má na „Bibiho“ docela pifku. A jisté je i to, že řešení přinese nějaká velká (národní, říká se vznešeně) koalice. Při představě, že by se vládu sestavit nepodařilo a Izra-

Vraťme Izraeli normálnost. Foto archiv.

elci by šli potřetí za sebou k předčasným volbám, se pro velkou koalici vyslovují de facto všichni od lídrů stran po prezidenta. Ale i ta má své háčky.

Motorem myšlenky vlády národní jednoty je Avigdor Lieberman. Ten se po volbách ocitl v roli faktického vítěze – toho, kdo o příští vládě rozhoduje. Kdyby řekl, že půjde s Likudem, Netanjahu vytvoří kýženu pravicovou vládu. Kdyby řekl, že půjde s Modrobílými, Ganc by získal pohodlnou většinu pro vládu levého středu (to ovšem s blokem arabských stran, takže Netanjahu by protestoval, že ta vláda není „sionistická“, jak rád říká). Lieberman sám ale vyzývá k vládě národní jednoty za účasti Likudu, Modrobílých i jeho vlastní strany (ta by se opírala o 72 poslanců). Proč vlastně?

BUĎME OPĚT NORMÁLNÍ

Pro Liebermana je zásadní, že pak by se vláda neopírala o arabské ani o náboženské strany. Že by prosadil změnu orientace své strany od ruských přistěhovalců na zápas proti „tyranii

náboženství“, jak jsme psali v červnovém Rch. To by nešlo v pravicové vládě Netanjahua (ta by se opírala i o náboženské strany), ale buď v alianci s Gancem (ale ta by se opírala i o arabské strany), nebo – nejlépe – ve velké „národní“ koalici.

Přibližuje to zmíněný Gil Jaron, jenž píše z Tel Avivu pro německý list *Die Welt*. Připomíná, že volební heslo Liebermana bylo „Make Israel normal again“ (Vraťme Izraeli normálnost). To prozrazuje inspiraci Donaldem Trumpem a heslem „Make America great again“ (Vraťme Americe velikost). Normálnost Lieberman spatřuje hlavně

v sekulárním charakteru země a je třeba dodat, že jeho zápas proti sílící moci náboženství na voliče zabírá. Čísla dokládají, že za půl roku od dubnových voleb si v počtu mandátů nejvíce pohoršily strany „Bibiho“ a Gance (dohromady o 8 křesle) a nejvíce polepsily strany Liebermana

(o 3 křesla) a Arabů (o 3 křesla, hlavně proto, že v dubnu hlasovalo jen málo arabských voličů). Co volby sdělily o rozdělení izraelské společnosti? Je tak neprůchodné, že zabraňuje vzniku fungující vlády? Herb Keinon v listu *The Jerusalem Post* píše, že ne. Že národ míří jistým směrem a neshodne se jen na tom, kdo má sedět na místě řidiče – zda je Netanjahu po deseti letech spasitelem, či padouchem. Kdyby levicové strany získaly 56 mandátů, jako Strana práce a Merec v roce 1992 před dohodou z Osla, a pravicové strany také 56 mandátů, pak by se dalo říci, že národ je rozdělen v tom, jak řešit palestinský problém. Ale strany favorizující ústupky pro Palestince získaly jen těsně nad 10 křesle.

Proto Keinon opakuje to, co napsal už v dubnu. Volby byly spíše referendem o Netanjahuovi – ne o směřování jeho politiky, ale o stylu jeho vládnutí, jeho vyšetřování, jeho rozdělovací rétorice, jeho politických tricích. V dubnu to „Bibi“ těsně ustál. Teď teprve uvidíme.

ZBYNĚK PETRÁČEK

AUTUNAJ FLOROJ ...a další události

/Vybráno z českých médií/

Mluví Ovčáček skutečně v předcházejících dnech nezahálel. Uvedl, že si starosta Prahy 6 z dvojice Hitler–Koněv už vbral, že veřejně hanobí osvoboditele vyhlazovacího tábora Auschwitz (Osvětim) a osvoboditele naší vlasti. Po vztyčení plachty napsal: „Vyzývám všechny slušné lidi: Postavme se proti tomuto zlu, které plive po obětech nacismu, které uráží oběti holocaustu!“ Čeští Židé sledují to, že Ovčáček vnesl jako téma do

diskuse holocaust, se smíšenými pocity. „Omlouvám se, ale do téhle tahaniče nemíním vstupovat,“ řekl Deníku N vrchní zemský rabín Karol Sidon. Zdrženlivý byl i předseda Federace židovských

obcí Petr Papoušek. Předseda liberecké židovské obce Michal Hron z Ovčáčkovo rétoriky žádnou radost nemá. „Troufám si tvrdit, že zatahování obětí holocaustu do sporu o sochu Koněva je ryze účelové. Jinými slovy v zájmu účelu se hodí jakýkoliv, byť i hloupý argument. Nejistota tohoto argumentu se umocní připomenutím toho, že táž Rudá armáda obsadila v září 1939 půl Polska a ulehčila tím Německu vybudování Osvětimi.“ (denikn.cz, 8. 9.) ■ Nejvyšší soud (NS) potvrdil rozsudek přiznávající herci Tomáši Töpferovi 150 tisíc korun za článek v Mladé frontě Dnes. Názorový text „Jak vydělávat na holocaustu“ vyšel v roce 2015 a jmenoval Töpfera mezi „figurami proslulými hlavně čichem na dobrý kšeft“. Ani svoboda projevu na komentářových stránkách periodického tisku není bezbřehá, stojí v rozhodnutí NS dostupném na úřední desce. Komentář se týkal akce Bubnování pro Bubny u příležitosti výročí prvního transportu pražských Židů a činnosti obecně prospěšné společnosti Památník Šoa. „Za zdánlivě ušlechtilou připomínkou historických vin se však skrývá řada problémů: od chaosu a šlendriánu po různé osobní motivace,“ napsal tehdy komentátor listu. (denikn.cz, 9. 9.) ■ Velký ohlas měl článek o Oskarově Troplowitzovi, který vynalezl Niveu, leukoplast a lipstick. Troplowitz se sice jmenuje po Opavici, ale narodil se

v Gliwicích. „Císař Josef roku 1788 uložil Židům povinnost přijmout německá jména místo hebrejských. Úředníci začali vymýšlet příjmení, ale moc kreativní nebyli. Časté bylo přejmenování podle bydliště. Proto byla židovská rodina z Opavice zapsána Troplowitz. Na Albrechticku jsem zaznamenal jisté zklamání, že vynálezce Oskar ‚Nivea‘ Troplowitz není přímo slavný rodák, ale jen slavný potomek rodu z Opavice,“ píše F. Kuba v Bruntálském

deníku (10. 9.) ■ Letos v červenci uplynulo 125 let od chvíle, kdy do Hustopeče přijela první lokálka. V roce 1839, když se stávala první fáze Severní dráhy císaře Františka, se to hustopečským před-

stavitelům a hlavně formanům podařilo oddálit, takže Hustopeče nebyly připojeny na hlavní dráhu. Hustopeče se tím hospodářsky omezily a později se snažily to nějakým způsobem řešit. Je zajímavé, že této snahy se ujali v první řadě Židé na čele s Jakobem Redlichem, který byl i předsedou židovské náboženské obce a městským zastupitelem. Železniční spojení bylo pro Redliča důležité i proto, že tu měl cihelnu a další obchodní aktivity, později vybudoval úzkokolejku přímo do cihelny. Za vedení starosty Schleymayera se městské zastupitelstvo

vylovovalo pro zřízení lokální dráhy. Jejím prvním koncesionářem byl právě Redlich a postavil ji židovský stavební podnikatel Adolf Aškenaz. „Součástí toho velkého obchvatu byla i krásná restaurace, která byla postavena přímo na nádraží, dneska nádraží

Šakvice, v anglickém stylu. (hustopece.cz, 12. 9.) ■ Sté výročí úmrtí zakladatele esperantského klubu v Pardubicích MUDr. Stanislava Schulhofa a 110 let esperanta v Pardubicích si v neděli 22. září 2019 v kavárně ROYAL Café (Pod Brízkami 800, Pardubice) připomenou pardubičtí esperantisté. Akce začíná v 10 hodin a její součástí je i návštěva hrobu Dr. Schulhofa na židovském hřbitově, posezení u kávy a četba Schulhofovy

poezie. Stanislav Schulhof založil Klub esperantistů v Pardubicích v roce 1909 a po dobu prvních deseti let byl jeho předsedou. Kromě esperanta uměl francouzsky a čínsky. Ve svých 45 letech se sám naučil anglicky natolik, že překládal z angličtiny do esperanta. Za první světové války se začal učit také turecky, protože mezi jeho pacienty bylo hodně Turků. Narodil se 12. listopadu 1864, absolvoval univerzitní studia všeobecného lékařství a patřil do trojice významných pardubických židovských lékařů, kteří se hlásili k české národnosti: Dr. Vohryzek, Dr. Thein a Dr. Schulhof. Působil i jako novinář, redaktor, spisovatel, divadelní dramaturg a básník. V letech 1911 až 1912 vydal oceňované esperantské básnické sbírky *Per espero al despero* (Nadějí k beznadějí), *Kion la vivo alportis* (Co život přinesl) a *Autunaj floroj* (Podzimní květy). Dr. Schulhof zemřel 18. srpna 1919 v Pardubicích a je zde pohřben na židovském hřbitově. (prvnizpravy.cz, 17. 9.)

■ Neznámý kudrnatý Jody David Scheckter přišel závodit do Evropy v roce 1971. Nejprve vzbudil pozornost svým exotickým původem, protože jihoafrického Žida tu opravdu ještě neměli! První dojem ale Jody rychle nahradil jinými. Byl rychlý, dravý, bezohledný a především úspěšný. Vše vyvrcholilo ziskem mistrovského titulu v seriálu F1 9. září 1979. Letos se „na místo činu“ v Monze vrátil po dlouhých čtyřiceti letech v roli úspěšného zemědělce a majitele obrovské bio farmy Laverstoke Park. (ctidoma.cz, 18. 9.) ■ Odvolací pražský městský soud včera potvrdil extajemní-

kovi SPD Jaroslavu Staníkovi roční podmíněný trest kvůli výrokům, jež pronesl ve sněmovní restauraci na adresu homosexuálů, Romů a Židů. Má také zaplatit 70 tisíc korun. Dopustil se trestných činů podněcování k nenávisti vůči skupině osob či k omezování jejich práv a svobod a popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocid. Verdikt je pravomocný. (LN, 20. 9.)

jd, ilustrace Jiří Stach

Kalendárium

Dne **1. října 1994**, tedy před **25 lety**, se Státní židovské muzeum proměnilo na **ŽIDOVSKÉ MUZEUM V PRAZE** – sbírky a budovy muzea byly vráceny do vlastnictví židovské komunity (Federace židovských obcí a Židovské obce v Praze); muzeum se pak stalo samostatnou institucí, v jejíž správní radě jsou zastoupeny FŽO, ŽOP a Ministerstvo kultury (jako zástupce státu, jenž ponechal v muzeu to, co nabylo po dobu státní existence). V následujícím čtvrtstoletí prošla tato instituce, jež patří k nejvýznamnějším muzeím svého druhu na světě a dlouhodobě je nejnavštěvovanějším muzeem v ČR, zásadními přeměnami. Opravily se a rekonstruovaly jeho budovy (Pinkasova synagoga, administrativní budova U Staré

H. C. Weigl jako student brněnské univerzity.

školy, Maiselova synagoga), restauraci prošel i Starý židovský hřbitov, zabezpečily se sbírky, připravily se nové stálé expozice, vzniklo Vzdělávací a kulturní centrum, rozvíjí se vědecká činnost, návštěvníci oceňují řadu kulturních pořadů, které se každý měsíc konají, i tematické výstavy v muzejní Galerii Roberta Guttmanna. V posledních letech probíhá obměna expozic: novou podobu dostaly instalace v Klausově a Maiselově synagoze, v současné době prochází zásadní obměnou i expozice ve Španělské synagoze. Samostatné Židovské muzeum se za dobu své existence stalo nejen „archou paměti“, ale i institucí, která dokáže židovské dědictví citlivě zprostředkovat současným návštěvníkům.

Dne **17. října 2009**, tedy před **10 lety**, zemřel v Herzlii u Tel Avivu doktor **HANUŠ CVI WEIGL**. Narodil se roku 1912 v Břeclavi v rodině Roberta Issachara Weigla a Grethe, roz. Glüčkové, a první roky školní docházky absolvoval v tamní židovské škole. Vystudoval české reálné gymnázium a práva na Masarykově univerzitě

v Brně; současně studoval na konzervatoři skladbu a dirigování. Po vojenské službě se stal advokátským koncipientem. Od dětství se zajímal o sionismus: v Břeclavi se účastnil činnosti sdružení Techet lavan i Hašomer hacair, v Brně působil v Akademische Lese- und Redehalle, roku 1938 se dostal do Landeskomité (Národního výboru) v Zemském svazu sionistickém. Díky tomu také získal potřebný certifikát a v listopadu 1939 se mu podařilo odjet do tehdejší Palestiny (jeho rodiče a další příbuzní byli zavražděni za holocaustu). První

léta se živil jako pianista v kavárnách (v Palestině a v libanonském Bejrútu), poté byl obchodním zástupcem firmy Baťa, od roku 1954 začal v Izraeli provozovat advokacii, což činil až do pozdního věku. Hanuš Weigl byl nejen schopný právník, ale také organizátor a v letech 1987–1991 působil jako prezident Sdružení československých Židů žijících v Izraeli (Hitachdutu), v dubnu 1990 pomáhal organizovat Světový sjezd československých Židů v Izraeli, kterého se účastnil i prezident V. Havel. Později se editorsky věnoval sborníku *Českoslovenští Židé a jejich přínos státu Izrael* (vyšel hebrejsky roku 1998 a obsahuje 1800 hesel). Jeho snem bylo pořídit soupis rodáků židovských obcí v českých zemích, kteří přežili šoa. Připravil také seznam rodin, pohřbených na židovském hřbitově v Břeclavi, který byl v podobě pamětní desky odhalen na stěně hřbitovní novogotické obřadní síně. Z břeclavského hřbitova totiž po roce 1945 mnoho náhrobních kamenů nenávratně zmizelo a s nimi i jména rodin, které často po mnoho generací ve městě nebo v jeho okolí žily. Část vzpomínek tohoto až do vysokého věku energického a moudrého muže byla otištěna v *Židovské ročence* 2008/2009, roku 2007 je vysílal Český rozhlas Vltava.

(am, jd)

ZEMŘEL GYÖRGY KONRÁD

Maďarský spisovatel György Konrád patří spolu s Czesławem Miłoszem a Václavem Havlem do trojice „východoevropských“ intelektuálů, kteří zřejmě nejvíc ovlivnili politický vývoj ve střední Evropě v druhé polovině 20. století a přispěli k jejímu směřování k demokratické současnosti. Jako poslední z nich odešel z tohoto světa v pátek 13. září ve věku 86 let György Konrád. Zemřel v Maďarsku, v Budapešti, kde mimo občasně kratší i delší pobyty v zahraničí žil.

Narodil se 2. dubna 1933 v Debrecíně v židovské rodině, dětství prožil ve východomaďarském Berettyóújfalú. Válku se mu podařilo přežít u příbuzných v Budapešti – podrobně o tom píše v románu *Odjezd a návrat* z roku 2001 (jde o první část *Paměti*, které v roce 2018 vydalo pražské nakladatelství Academia). Po válce se mu i přes hendikep buržoazního původu podařilo maturovat a potom vystudovat na budapeštské univerzitě maďarštinu. Promoval v roce 1956, ve stejném roce, kdy byla sovětskou armádou pod vedením maršála Koněva v krvi utopena maďarská snaha vymanit se z ruského područí.

V šedesátých a sedmdesátých letech napsal knihy, které byly brzy přeloženy do mnoha jazyků a rychle ho zařadily mezi nejvýznamnější evropské spisovatele: *Kurátor* (1969), *Zakladatel města* (1977; česky společně 1996). Obě prózy zobrazují maďarskou realitu způsobem, který se vládnoucí garnituře vůbec nelíbil, a tak čtenářský ohlas jako vedlejší efekt zařadil György Konráda mezi disidenty. Nemálo k tomu ovšem přispěla také sociologická analýza a prognóza vývoje reálného socialismu nazvaná *Cesta inteligence k třídní moci*, kterou roku 1974 napsal se sociologem Ivánem Szelenyím.

Po roce 1989 se stal respektovanou osobností – v Maďarsku patřil k zakladatelům Svazu svobodných demokratů, a i když žádnou politickou funkci nepřijal a věnoval se nadále psaní, veřejného života své země se jako občan účastnil. Byl zvolen předsedou Mezinárodního PEN klubu (1990–1993) a prvním zahraničním prezidentem Berlínské akademie umění (1997–2003). A byl také tím, kdo vždy nacionalisty s pokojným optimismem upozorňoval, že je tu ještě širší prostor – střední Evropa a potom i Evropa vůbec.

(jd)

Jonathan Petropoulos UMĚLCI ZA HITLERA

■ Umělci za Hitlera je kniha převážně o modernistických umělcích, kteří se snažili najít kompromis s nacistickým režimem. Autor se soustředí jak na umělce, jejichž snahy selhaly (Walter Gropius, Paul Hindemith, Gottfried Benn, Ernst Barlach, Emil Nolde), tak i na ty, kteří byli režimem akceptováni (Richard Strauss, Gustaf Gründgens, Leni Riefenstahlová, Arno Breker, Albert Speer). Tyto osobnosti společně reprezentují skrytou kulturní historii nacistického Německa. Každá z nich si musela projít bolestivými životními volbami a zavírat oči před morálními a estetickými zásadami. Jejich příběhy vnášejí nový pohled na režim, ze kterého se Hitler snažil vytvořit „diktaturu génů“. Tato kniha je příběhem beznaděje a odhodlanosti, iluzí a reality, naděje a tragédie.

Vydalo nakl. Academia v Praze roku 2019, z angličtiny přeložila Anna Mitchell; 432 stran, doporučená cena 450 Kč.

Detlef Brandes ČEŠI POD NĚMECKÝM PROTEKTORÁTEM

■ Profesor Detlef Brandes, známý a všeobecně uznávaný německý historik specializující se mj. na česko-německé vztahy ve 20. století, zachycuje ve své práci kompletní dějiny tzv. Protektorátu Čechy a Morava. Na základě podrobného studia jak českých, tak německých pramenů podává faktograficky bohatou syntézu německé okupační politiky, české kolaborace a odboje, jakož i všech stránek veřejného života v Čechách a na Moravě v letech 1939–1945. Oč zdrženlivější je ve svých explicitních hodnoceních, o to více promlouvají uváděná fakta. Monografický charakter práce, jakož i šíře a hloubka zpracování dané tematiky nemá obdoby v české ani německé literatuře. Pro svou mimořádnou objektivitu je ceněna německými i českými historiky a jako základní dílo zůstává nepřekonána. Poprvé vyšla česky v roce 1999. Pro současné vydání ji autor podstatně přepracoval, doplnil o cca sto rukopisných stránek, v nichž zohlednil vývoj poznání dané problematiky až do současnosti a v některých dílčích aspektech korigoval své závěry.

Vydalo nakl. Prostor v Praze roku 2019; 3. vydání. Z němčiny přeložil Petr Dvořáček. 768 stran, dop. cena 797 Kč.

JERUZALÉMSKÁ SYNAGOGA

■ Varhanní koncert **2. října** od 18.00: hraje **Přemysl Kšica**. Program: skladby J. S. Bacha, M. Duruflého, P. Kšici, Maxe Regera.

KNIHY VÝSTAVY UDÁLOSTI

UVEDENÍ KNIHY *ALEF BET TEĎ!*

■ Ve čtvrtek **17. října** v 18 hodin se v knihkupectví XAO, Krymská 29 (Praha 10), koná slavnostní uvedení obrázkové knihy *Alef bet teď!*, jež malé i velké čtenáře seznámí se základními znaky hebrejské abecedy, včetně znaků pro samohlásky.

Současně se omlouváme za chybu v popisce k ilustraci ke knize v minulém čísle: na obrázku je pomeranč, tedy hebrejsky *tapuz*.

UVEDENÍ KNIHY *SVĚT MODLITEB*

■ Ve čtvrtek **31. října** v 19 hodin se v sále ve 3. patře Židovské radnice koná uvedení knihy *Svět modliteb* rabína Elieho Munka, kterou vydává pražské nakladatelství Garmond. Jedná se o nejlepší komentář siduru, který byl napsán v jiném jazyce než hebrejštině. Součástí knihy a Munkových komentářů, které přeložil **Leo Pavlát**, jsou i části siduru, jež uvádíme poprvé knižně v překladu rabína **Karola Sidona**.

NAVRACENÍ IDENTITY

■ K připomenutí 80. výročí vzniku protektorátu, zavedení norimberských zákonů a zahájení druhé světové války připravilo Centrum pro dokumentaci majetkových převodů kulturních statků obětí druhé světové války ve spolupráci s Uměleckoprůmyslovým museem v Praze, Územní památkovou správou NPÚ na zámku Sychrově a Národní galerií Praha výstavu předmětů z majetku obětí druhé světové války, které se dostaly po válce do státních sbírek.

Uměleckoprůmyslové museum připravilo originální a působivou instalaci, představující jak předměty samé, tak osudy jejich původních majitelů (viz *Rch* 8/2019). Výstava potrvá již jen měsíc, do 3. listopadu.

VÝSTAVY V SYNAGOGÁCH

■ Sezona v židovských revitalizovaných objektech ještě nekončí: v říjnu lze například navštívit výstavu fotografií Pavlína Schultz a Pavla Štěpánka v synagoze v Polné; výstavu fotografií Karla Cudlína v synagoze v Brandýse nad Labem či umělecké kvilty Chedvy Meroz v mikulovské synagoze. Podrobnější info naleznete na www.desethvezd.cz.

SYNAGOGA TURNOV

■ V turnovské synagoze se dne **11. října** od 20 hodin koná přednášky eurokomisařky Věry Jourové.

FESTIVAL IZRAELSKÉHO FILMU KOLNOA

■ Ve dnech **2.–6. října** se v Praze koná již 3. ročník Festivalu izraelského filmu KOLNOA. Uvede čtrnáct filmů převážně v české premiéře, pět bloků ukázek mladé tvorby předních izraelských filmových škol a doprovodný program v podobě přednášek zahraničních i tuzemských hostů.

Festival přivítá předního izraelského režiséra Erana Riklise, jenž je známý například filmy *Citronovník* nebo *Syrská nevěsta*. Svůj snímek *Úkryt* o izraelské agentce Mosadu, která chrání libanonskou informatorku ve zdánlivě bezpečném úkrytu v Hamburku, přijede uvést spolu s představitelkou hlavní role Netou Riskin. Druhý Riklisův snímek *Olivovník* vypráví příběh nečekaného spojení mezi dvacítiletým palestinským uprchlíkem a izraelským vojenským pilotem sestřeleným nad Bejrútem v roce 1982.

Diváci budou moci zhlédnout dva snímky zakladatele izraelského dokumentárního filmu Davida Perlova: *Po stopách ladina* a *Vzpomínky na proces s Eichmannem*, který se zamýšlí nad tím, jak proces proměnil izraelské vnímání holokaustu.

Tématu Adolfa Eichmanna se věnuje i televizní zpravodaj Jakub Szántó. V rámci své přednášky *Reportáž jako minifilm* představí i rozhovor s Eichmannovým katem a další silné minipříběhy, které se ukrývají uprostřed denního zpravodajství napříč historií, kontinenty a společenskými vrstvami.

Návštěvníci se mohou těšit na již tradiční přednášku izraelské filmové vědkyně Ruth Ben Hadar Hufnagel, která se tentokrát zaměří na fenomén izraelského seriálu. Součástí doprovodného programu budou i ukázkové lekce hebrejštiny připravené jazykovou školou Ulpan.

Festival si také připomene nedávno zesnulého spisovatele Amose Oze. Na jeho počest bude uvedena filmová adaptace románu *Můj Michael*. Dokumentární sekce je zaměřena na portréty významných literárních osobností Izraele (jidiš básníka Avrahama Suckevera, sionistického vůdce Zeeva Žabotinského, básníka Chaima Nachmana Bialika).

KOLNOA také nabídne šestici hraných filmů: komedii režisérky Ramy Burnstein *Svatební plán*; snímek z ultraortodoxního prostředí tvůrce Aviho Neshera *Jiný příběh* a komedii z fotbalového prostředí *Devadesátiminutová válka*.

Celý program naleznete na adrese www.kolnoa.cz, vstupenky na festival lze kupovat i online na www.kinopilotu.cz. Všechny filmy jsou uváděny v původním znění s českými a anglickými titulky.

ŽIDOVSKÁ OBEC PRAHA

(Maiselova 18, velký sál)

Káva o čtvrté

■ Ve čtvrtek **17. října** mezi nás zavítá prof. PhDr. **Jan Rychlík**, DrSc., respektovaný historik se zaměřením na politické, hospodářské a sociální dějiny střední a východní Evropy.

■ Ve čtvrtek **31. října** přijde PhDr. **Petr Kolář**, bývalý velvyslanec ČR ve Švédsku, Irsku, USA a Rusku.

■ Kavárna je přístupna od 14.30, program začíná v 15.30. Připravil a moderuje Honza Neubauer.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽMP****Maiselova synagoga (Maiselova 10, P 1)**

■ 10. 10. v 19.00: *Fantazie pro housle a harfu / Silvie Hessová & Kateřina Englichová*. Na programu zazní skladby romantických skladatelů i kompozice židovských autorů 20. století. Vstupenky lze zakoupit v předprodeji v Maiselově synagoze, v Informačním centru ŽMP (Maiselova 15), v síti Ticket Art, Prague Ticket Office a na webových stránkách muzea. Vstupné 230 Kč / 150 Kč.

■ Neděle 13. 10. v 16.00: *Festival demokracie: Izrael a vzestup neliberální demokracie*. Základní pilíře demokracie, mezi nimi nezávislé soudy a nezávislá média, se v mnohých demokratických zemích stávají terčem demokraticky zvolených politiků. V předvolebních kampaních jsou představitelé opozice zobrazováni jako hrozba pro stabilitu státu. V jakém stavu je izraelská demokracie? V čem se liší a v čem jsou si podobné neliberální tendence v USA a v Evropě ve srovnání s Izraelem? O tom a dalších tématech budou diskutovat bývalá zahraničněpolitická poradkyně Šimona Perese a poslankyně Knesetu **Einat Wilf**, historik Hebrejské univerzity a politický komentátor **Gadi Taub**. Moderuje **Irena Kalhousová**. Program je součástí Festivalu demokracie pořádaného v rámci 23. ročníku mezinárodní konference Forum 2000. V angličtině se simultánním tlumočením. Vstup volný.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽMP****Auditorium (Maiselova 15, 3. patro)**

■ Není-li uvedeno jinak, začínají pořady v 18 hodin a je na ně volný vstup.

■ 3. 10.: *Deset hvězd: historie židovských komunit na Opavsku a Krnovsku*. **Jan Dvořák** z Ústavu pro studium totalitních režimů, autor multimediální expozice na téma *Židovští průmyslníci, podnikatelé a vynálezci*, která je umístěna v revitalizované synagoze v Krnově, ve

**KULTURNÍ
POŘADY**

své přednášce pohovoří o historii židovských komunit a památek na Opavsku a Krnovsku. Přednáška je součástí cyklu *Deset hvězd*.

■ 13. 10. v 10.00: *Nedělní dílna pro rodiče a děti: Lvíček Arje slaví Sukot (svátek stánů)*. Společně s Arjem si budeme vyprávět o putování Židů pouští a jejich přebývání v dočasných příbytcích, tzv. sukách, malou suku si vyrobíme. Opravdovou suku děti navštíví v průběhu prohlídky. Prohlídka: Jeruzalémská synagoga. Vstupné 50 Kč.

■ 17. 10.: *Protizhidská nařízení v provinčních statutech Arnošta z Pardubic*. Přednáška **Daniela Soukupa** z Ústavu pro českou literaturu AV ČR se zaměří na analýzu církevně-právního kodexu z roku 1349 a jeho postoje k židovské komunitě v českých zemích. Přednáška je součástí cyklu *Kapitoly z dějin Židů v českých zemích od středověku po emancipaci*.

■ 23. 10.: *Neklidný Středoevropan Viktor Ullmann*. V říjnu uplyne 75 let od tzv. podzimních likvidačních transportů z Terezína do Osvětimi, do kterých byl vedle řady dalších židovských hudebníků a umělců zařazen skladatel, klavírista a hudební organizátor Viktor Ullmann (1898–1944). Osud tohoto mimořádného tvůrce přiblíží hudební historička a publicistka **Magdalena Živná**.

■ 24. 10.: *Židé, nebo Němci? Německy mluvící Židé v poválečném Československu, Polsku a Německu*. Kniha *Židé, nebo Němci?* mapuje osudy německy mluvících Židů v Československu, Dolním Slezsku, Haliči a Německu v době po druhé světové válce. Představí ji její spoluautorka **Kateřina Čapková** společně s recenzentem **Chadem Bryantem**. Večerem provede **Barbora Čiháková** z Ústavu pro českou literaturu AV ČR. Kniha bude na místě k prodeji.

■ 31. 10.: *Pařížští literáti u Goebbelse 1941 a 1942: Robert Brasillach*. Osudy mnoha předních francouzských spisovatelů v době druhé světové války pojí účast na neblaze proslulých literárních kongresech ve Výmaru v letech 1941 a 1942. V první přednášce z cyklu o kolaborujících francouzských literátech se esejistka a publicistka **Ladislava Chateau** zaměří na osud romanopisce a novináře Roberta Brasillacha (1909–1945), který stál za okupace v čele antisemitského týdeníku *Všudybyl*.

■ Výstavy v prostorách OVK: Fotografie **Lenky Hoffmannové** z Evropských makebejských her v Berlíně 2015. Do konce října; po–čt 12–16, pá 10–12, během večerních programů a po domluvě.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽMP V BRNĚ****tř. Kpt. Jaroše 3, Brno**

■ Není-li uvedeno jinak, začínají pořady v 17 hodin a vstupné na ně činí 30 Kč.

■ 3. 10.: *Architektonická procházka: Stavby Otto Eislera v centru Brna*. Komentovaná procházka s historickou architektury **Zuzanou Ragulovou** seznámí posluchače s Eislerovými dochovanými i již neexistujícími či nerealizovanými stavbami. Sraz je v 17.00 na Moravském náměstí u modelu Brna.

■ 6. 10. od 10.30 hodin, Nezamyslova 27, Brno-Židenice: *Nedělní dílna pro rodiče s dětmi: Medvídek Dubí mezi Brnem a Jeruzalémem*. Na říjnové dílně zazní jednak příběhy malířky Anny Ticho a malíře Ludwiga Bluma, ale ke slovu přijde také mapa a především pera, štětce a barvy.

■ 7. 10.: *Představení knihy Encyklopedie židovských památek Moravy a Slezska*. Architekt a památkář **Jaroslav Klenovský** se téměř čtyři desetiletí věnuje terénní péči o nemovité památky židovské kultury na území Moravy a Slezska. Nedávno vydaný encyklopedický svazek komplexně popisuje židovské nemovité památky na území Moravy a Slezska – ty, které se dochovaly, i ty, které již neexistují. Knihu bude možné na místě zakoupit.

■ 23. 10.: *Brněnské gestapo 1939–1945 a poválečné soudní procesy s jeho příslušníky* historik **Vladimír Černý** promluví o nacistické tajné státní policii a hlavně o její činnosti v Brně. Knihu bude možné na místě zakoupit.

■ 24. 10.: *Z dějin antijudaismu a antisemitismu II: Proměny postavení židovského obyvatelstva na Pyrenejském poloostrově v 15. a 16. století ve světle tzv. iberijského rasismu*. Nejen o osudech křesťanů-konvertitů židovského původu, kteří se stali podřadnou rasou vyloučenou ze společnosti, pronásledovanou inkvizicí až do počátku 19. století, promluví historička **Lena Arava Novotná**.

■ 31. 10.: *Hudebně-literární večer k 100. výročí narození Gideona Kleina*. Slavnostní komponovaný večer s koncertem předního českého klavíristy **Pavla Zemena** připomene hudebníka a skladatele **Gideona Kleina** (1919 Přerov – 1945 Fürstengrube). Pořad je součástí projektu „Gido se vrací domů!“, který připomíná život a dílo terezínských umělců. Během večera bude představena monografie *Dopis od Gideona* za účasti autora, anglického muzikologa **Davida Fligga**. Ukázky přečte herec **Šimon Bilina**. Více na www.gidofest.com.

■ Výstava v sále OVK Brno: fotografie brněnské synagogy Agudas achim od **Libora Teplého**. Vstup volný.

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

■ **Učíme se mimo školní lavice:** Protože se budova v Belgické ulici stále ještě dostavuje, vyjely v první polovině září všechny třídy na školu v přírodě nebo vzdělávací akci. Studenti septimy a oktávy se vydali na exkurzi do Izraele.

■ **Srdečně zveme:** Bejachad, Lauderovy školy a Trígenerační komunitní centrum si vás dovoluují pozvat na *Hagibor open aneb Odpoledne v suce*. Koná se 17. října od 14.30 do 17.00 v DSP Hagibor (Vinohradská 159). Čekají vás dílny na téma Na cestě, připravené studenty a rodiči pořádajících organizací, posezení v suce a možnost splnit micvu třesení lulavem, bohaté občerstvení, živá hudba a mnoho dalšího.

ULPAN PRAHA

■ Nový školní rok začíná v pražské škole moderní hebrejštiny – Ulpanu Prahu. Nabízí kurzy pro zájemce od úplných začátečníků, přes začátečníky falešné, mírně pokročilé i pokročilé studenty či zájemce o konverzaci, firemní či individuální výuku. Kurzy se konají jednou či dvakrát týdně v ulici Pod Terebkou 15, Praha 4 (u stanice metra Vyšehrad). Studentům je k dispozici knihovna, videotéka, izraelský tisk a celá řada doplňkových studijních materiálů. Hlavní důraz je při výuce kladen na komunikaci, hravou formu vyučování, na porozumění a okamžité praktické používání naučené látky. Lektori komunikují se studenty už od začátečnické úrovně co nejvíce v hebrejštině. Ve škole učí čeští lektori a rodilí mluvčí.

Pražský Ulpán není jen jazykovou školou. Je to také komunita lidí, které spojuje zájem o historii i současný život Izraele. Pro studenty a lektory se konají několikrát do roka filmové projekce a netradičně pojaté oslavy židovských svátků. Ulpán vydává elektronický *Zpravodaj*. V rámci cyklu *Ulpán uvádí...* se několikrát do roka konají přednášky zabývající se tématy moderní izraelské společnosti.

■ Více informací o kurzech ve školním roce 2019/2020 i dalších akcích naleznete na www.ulpan.cz; bližší informace podává Pavlína Čermáková (pavlina.cermakova@ulpan.cz).

BEJT SIMCHA

■ **Komunita** Bejt simcha pořádá kurzy hebrejštiny a kurzy judaismu. Ivrit pro začátečníky – každé úterý od 18.00; kurz pro pokročilé ve čtvrtek od 18 hodin; pro středně pokročilé od 19.30.

VÝZVY, ZPRÁVY INZERCE

■ **Úvod do judaismu** každé úterý od 19.45.

Lekce se konají v sídle BS, Maiselova 4, Praha 1. Bližší informace získáte na adrese kehila@bejtsimcha.cz.

KURZY MODERNÍ HEBREJŠTINY V BRNĚ

■ Židovská obec Brno pořádá každoročně kurzy moderní hebrejštiny. Kurzy jsou určeny jak pro úplné začátečníky, tak pro různé pokročilosti a jejich výuka probíhá 1x týdně v Brně na tř. Kpt. Jaroše 3 a zahrnuje celkem 30 lekcí po 90 minutách. Cena kurzu činí pro dospělé 3700 Kč, pro studenty a důchodce (po předložení průkazu) 3000 Kč.

Své dotazy a žádosti o zaslání závazné přihlášky směrujte na telefon 544 509 622 nebo e-mail: secretary@zob.cz.

BESAMIM

KURZ IZRAELSKÝCH TANCŮ

■ Přijďte poznat izraelské lidové tance a s nimi moderní izraelskou hudbu. Tanečníci měli v židovském životě vždy důležité místo. Izraelské tance navazují na tuto tradici a současně v sobě odrážejí i moderní izraelskou hudbu a taneční styly. Nemusíte chodit s tanečním partnerem, může se přidat i jednotlivec; energickou atmosféru si užijí lidé jakéhokoliv věku.

Vítáme začátečníky i pokročilé.

Lekce se konají v ZŠ Jiřího z Poděbrad, Praha 3 (stanice metra A), a to každý čtvrtek od 19 do 22 hodin. Vykročte do nového roku tanečním krokem!

Bližší informace: Ondřej Novák, besamim@volny.cz, tel.: 603 852 917, www.besamim.cz.

TEREZÍNSKÉ KALENDÁRIUM ON-LINE

■ *Tereziánské kalendárium* Miroslava Kárného a Margity Kárné, které sleduje den po dni události v tereziánském ghettu, je nově přístupné na adrese https://c.holocaust.cz/files/old/pdfs/zdroje/terezinske_kalendarium_verze1092019.pdf.

KULTURNÍ PROGRAM HAGIBOR

■ 16. října od 14.00: Klavírní odpoledne – hraje Ema Trávníčková.

■ 25. října od 14.00: Klavírní koncert studentů ze třídy prof. Anety Majerové Dorůžkové.

■ Výstavy: Fotografie Vladimíra Sonntaga; Co se do *Obecních novin nevešlo* – fotografie Petra Balajky; *Myšlenky světla* – obrazy z výtvarné dílny Denního centra Hagibor.

DNY ŽIDOVSKÉ KULTURY OLOMOUC

■ Ve dnech 23. 10.–10. 11. se v Olomouci koná 12. ročník festivalu Dny židovské kultury, letos s mottem Jidiš stále žije! Pod záštitou velvyslance Izraele J. E. Daniela Merona akci pořádá olomoucká židovská obec ve spolupráci s Centrem judaistických studií FF Univerzity Palackého.

Hlavním tématem letošního ročníku je tedy jidiš. „Jidiš dnes mluví jen úzká skupina ultraortodoxních Židů, pro které je hebrejštiny jako posvátný jazyk pro běžnou komunikaci nepřijatelná. Přesto je tento původně západogermánský jazyk s řadou hebrejských, aramejských, ale i slovanských výpůjček stále živý. Původní sláva a rozmach z přelomu 19. a 20. století, kdy se jidiš mluvilo po celé východní Evropě, v New Yorku a na mnoha dalších místech, je již pryč, avšak bohatství východožidovské kultury konzervované v literatuře, divadle a filmu zůstalo zachováno.

V přednáškách se soustředíme na rozdílný vývoj a sociální konotace na východě Evropy a v Americe, připomeneme některé podstatné výsledky jazykového výzkumu a poukážeme na přehledy v současné kultuře. Ve filmové sekci představíme čtyři snímky, mj. dnes již kultovní jidiš filmy *American Matchmaker* a *The Light Ahead* významného amerického režiséra a olomouckého rodáka Edgara Ulmera.

Program říjen:

■ 23. října od 17 hodin (Mozarteum): přednáška jazykovědce Orena Romana z Univerzity Ben Guriona v Izraeli – *Stručný vhled do dějin jidiš kultury*. (Simultánně tlumočeno, vstup volný.)

■ 31. října od 17 hodin (Mozarteum): přednáška judaisty Petra Vinše – *Jidiš zpěv a jidiš vzdor*.

Festival pokračuje filmovými projekcemi, výstavou fotografií Jindřicha Buxbauma a v neděli 10. 11. tematickou městskou hrou po stopách židovské přítomnosti v Olomouci. Celý program naleznete na adrese www.mu.o.cz/dzko.

ŽNO BRATISLAVA

V mesiaci **október** oslávia narodeniny: pani MUDr. Yvonna Farská – 89 rokov; pán Ing. Jaroslav Franek – 73 rokov; pani Mária Inczeová – 81 rokov; pani Elena Krajčovičová – 71 rokov; pani Helena Krivová – 73 rokov; pán prof. Ing. Juraj Stern – 79 rokov; pani Alena Strapková – 76 rokov, a pani Eva Škamlová – 71 rokov. Jubilantom prajeme všetko najlepšie.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

V mesiaci **október** oslávi narodeniny: pani Marianna Belanová, nar. 16.10. – 74 rokov, a pani Ingrid Turčanová, nar. 16.10. – 56 rokov. Všetkým úprimne prajeme veľa zdravia, spokojnosti a pohody.

Ad mea veesrim šana!

ŽO BRNO

V **říjnu** oslaví narodeniny: pan Vít Bartoš, nar. 21.10. – 56 let; pani Genovéva Dostálková, nar. 29.10. – 69 let; pani Kateřina Králová, nar. 4.10. – 43 let; pani Sandra Látalová, nar. 3.10. – 33 let; pan Radek Maník, nar. 14.10. – 52 let; pani Miriam Navrátilová, nar. 15.10. – 49 let; pan Michael Pelíšek, nar. 9.10. – 39 let; pani Marie Sudová, nar. 9.10. – 80 let, a pani Susana Urbanová, nar. 6.10. – 86 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO KARLOVY VARY

V **říjnu** oslaví narodeniny pan Ladislav Guttman, nar. 7.10. – 65 let. Přejeme mu vše nejlepší do dalších let.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO KOŠICE

Blahoželáme našim členom, ktorí v **októbri** slávia sviatok narodenín: pani Katarína Barkániová – 66 rokov; pán Ing. Eugen Blau – 79 rokov; pán Ing. Dušan Čierny – 73 rokov; pani Mgr. Marianna Čierna – 73 rokov; pani MUDr. Hedviga Forbatová – 69 rokov; pán Tomáš Gregor – 71 rokov; pán Ing. Vlado Jakubik – 73 rokov; pán JUDr. Pavol Sitar – 73 rokov; pán Alexander Malý – 67 rokov; pani MUDr. Katarína Šalamonová – 66 rokov; pán Ing. Ernest Salzer – 49 rokov; pán Tibor Šimonovič – 62 rokov; pán Tomáš Stark – 72 rokov, a pani PhMr. Zuzana Szantová – 93 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO LIBEREC

V **říjnu** oslaví narodeniny: slečna Ester Adamová, nar. 5.10. – 21 let, a pan Walter Wiener, nar. 27.10. – 91 let. Všem našim jubilantům přejeme hodně zdraví; štěstí a osobní spokojenosti.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OLOMOUC

V **říjnu** oslaví životní jubileum: pan Pavel Buxbaum, nar. 4.10. – 64 let; pani Alžběta Dostálová, nar. 11.10. – 83 let, a pani Helga Směkalová, nar. 28.10. – 89 let.

Ad mea veesrim šana!

Mark Podwal: *Simchat tora*.

ŽO OSTRAVA

V **říjnu** oslaví narodeniny: pan Robert Dvořák, nar. 15.10. – 49 let; pani Dana Jeřábková, nar. 2.10. – 80 let; pani Olga Komárková, nar. 16.10. – 56 let; pani Anastázie Osičková, nar. 20.10. – 73 let; pan Vladimír Světel, nar. 20.10. – 71 let; slečna Katrin Tesařová, nar. 20.10. – 15 let, a pan Michal Samuel Tesař, nar. 29.10. – 18 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PLZEŇ

V **říjnu** oslaví narodeniny: pan Michal Foršt – 56 let; pan Miroslav Lederer – 72 let; pan Vilém Lederer – 77 let; pani Alena Popperová – 87 let, a pan Jan Stadler – 81 let. Všem našim jubilantům přejeme hodně zdraví, štěstí a osobní spokojenosti.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PRAHA

V **říjnu** oslavují narodeniny tito naši členové: pan Otto Becker, nar. 31.10. – 82 let; pani Helena Dvořáková, nar. 15.10. – 85 let; pani Hana Hornová, nar. 22.10. – 86 let; pan Evžen Jokl, nar. 22.10. – 87 let; pani Dagmar Lukešová, nar. 6.10. – 96 let; pan Zdeněk Makovec, nar. 23.10. – 87 let; pani Viera Marvinová, nar. 28.10. – 97 let; pani Hana Růžičková, nar. 8.10. – 83 let; pani Judita Timpllová, nar. 8.10. – 92 let; pan René Walla, nar. 14.10. – 82 let, a pan Rolf Wiener, nar. 1.10. – 85 let.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí

Je mou smutnou povinností oznámit, že po krátké nemoci zemřela v Německu dne 4. srpna moje maminka, dlouholetá členka pražské židovské obce, pani Adéla Trousilová, nar. 9. prosince 1924 v Hradišti na východním Slovesku. Pohřeb se konal 18. srpna na Novém židovském hřbitově v Praze. *Hana Weissbarth*, dcera

Opustila nás naše kamarádka, pani Iby Trousilová. Byla stále velice mladá, dobře naložená; ráda jsem přijímala její rady a vážila si jejich postřehů. Jsme moc smutní. *Vera Trnková s Olinkou, Petrem, Chiarou a Danielem*

S hlubokým zármutkem oznamujeme, že dne 2. září zemřel ve věku 51 let pan Mgr. Václav Kozel. Dle svého přání byl pohřben v Izraeli.

Dne 10. září zemřela ve věku 88 let pani Rada Raisa Biller. Se zesnulou jsme se rozloučili 13. 9. v obřadní síni NŽH v Praze.

Dne 16. září zemřela ve věku 94 let pani Zuzana Nadjarová. Se zesnulou jsme se rozloučili 19. 9. v obřadní síni NŽH v Praze.

Zichronam livracha.

ŽNO PREŠOV

V mesiaci **október** sa životného jubilea dožíva členka ŽNO Prešov pani Lívia Peterová – 80 rokov. Jubilantke prajeme z celého srdca všetko najlepšie, veľa zdravia a pohody v kruhu najbližších.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO TRENČÍN

V **októbri** oslávia narodeniny: pani Eva Šťastná – 79 rokov; pán Ing. Martin Poriez – 70 rokov, a pán Ing. Jozef Vojdan – 79 rokov. Srdečne gratulujeme a prajeme všetko dobré.

Ad mea veesrim šana!

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V **říjnu** oslaví své narodeniny pani Eva Kotrbová, pani Dana Šaferová a pani Mgr. Yvone Šaferová. Přejeme jim stále zdraví a pohodu. *Ad mea veesrim šana!*

ŠKOLA R. S. LAUDERA V SOFII

V polovině září byla v bulharské Sofii otevřena Základní židovská škola R. S. Laudera, která navazuje na činnost sofijského státního učiliště částečně podporovaného tímto americkým židovským podnikatelem a filantropem. Nová škola má 88 žáků do dvanácti let. Počítá se s tím, že jak bude žáků přibývat, získá škola novou budovu s dostatečnou kapacitou, která obsáhne všech dvanáct tříd bulharského základního a středního školského systému. Židovské děti mimo hlavní město se budou moci vzdělávat prostřednictvím e-learningu. Na otevření školy dorazil z USA i její zakladatel R. S. Lauder, který se zúčastnil též oslav 110. výročí založení Velké sofijské synagogy. Poděkoval rodičům, že doufá, že žáci budou díky ní na své židovství hrdé. Bulharská židovská komunita čítá asi 6000 lidí. Lauderovy školy fungují již v Praze, Varšavě, Moskvě, Tule, Budapešti, Athénách, Berlíně, Kolíně nad Rýnem a ve Vídni.

SJEZD LABOURISTŮ A IZRAEL

Na sklonku září se v Brightonu konal sjezd britské labouristické strany (LP). Současně s ním se uskutečnilo setkání parlamentní skupiny jménem Labourističtí přátelé Palestiny & Blízkého východu. Vystoupila na něm stínová ministryně LP Emily Thornberry a prohlásila, že pokud dojde k předčasným volbám a labouristé v nich zvítězí, zasadí se o to, aby nová vláda považovala za prioritu uznání palestinského státu, dále svolání konference o palestinských lidských právech a „okamžitě zrevidování veškerého prodeje zbraní do Izraele“ s tím, že by bylo „zajištěno, aby tyto zbraně nepadly nevinné palestinské civilisty v Gaze či jinde“. Protiizraelské projevy zazněly i z úst dalších mluvčích.

Delegáti na sjezdu LP jednomyslně přijali rezoluci s názvem „etická zahraniční politika“, jež v podstatě vyzývá k bojkotu izraelských výrobků a zastavení dodávek zbraní do Izraele. Sál zaplavily palestinské vlajky a ozývalo se skandování „Free Palestine“.

Sjezd strany potvrdil nejčernější obavy z toho, jaká by byla labouristická politika vůči Izraeli po případném vítězství v předčasných volbách. Jak to vyjádřila Jennifer Gerberová, předsedkyně skupiny Labourističtí přátelé Izraele: „Labour Party pod vedením Jeremyho Corbyna se stala domovem protižidovských rasistů a lidí, kteří nenávidí Izrael.“

ZPRÁVY ZE SVĚTA

S. B. Cohen v roli Eliho Cohena. Foto archiv.

RAKOUSKÉ OBČANSTVÍ POTOMKŮM

Rakousko zjednoduší proceduru udělování státního občanství přímým potomkům obětí nacismu. Příslušnou novelu zákona schválila v září velkou většinou hlasů dolní komora rakouského parlamentu Národní rada. Nově budou mít nárok na rakouský pas i někteří lidé z Česka. O rakouské občanství si budou moci zažádat ve zjednodušeném řízení děti, vnuci a pravnucci obětí nacismu, kteří v důsledku pronásledování do roku 1955 opustili Rakousko nebo se do něj kvůli nacistům nemohli vrátit. Dosud byla časová hranice určena rokem 1945. Většina lidí, kterých se norma týká, jsou Židé.

Předseda rakouské židovské obce Oskar Deutsch v prohlášení uvedl, že novela má historickou dimenzi. „Tímto rozhodnutím dostojí Rakouská republika své historické odpovědnosti,“ uvedl. Rozšířit okruh obětí nacismu a jejich potomků, které mohou získat občanství, se chystá také Německo.

SBÍRKA PRO KNIHOVNU

Představitelé Svazu židovských obcí v Itálii zahájili sbírku na opravu knih ze starého římského rabínského semináře. Jedná se o stovky svazků z 16.–19. století, které

se po německé okupaci Itálie roku 1943 dostaly jako válečný lup do Německa. Po válce byly nalezeny a navraceny do Říma. Nyní se však mnohé z nich nacházejí ve velmi špatném stavu. Výtěžek sbírky by měl být použit i na restaurování dalších artefaktů z knihovny židovské obce, mj. na opravu svitků Tór, které byly poničeny při záplavách v roce 1966.

NETFLIX UVEDL COHENA

Americká společnost Netflix, která za poplatek poskytuje filmy online a sama je vyrábí, uvedla dlouho očekávanou minisérii *Spy* (Špion) v režii Gideona Raffa. Představuje osud agenta Mosadu Eliho Cohena, jenž v letech 1962–1965 působil v Sýrii. Hlavní roli si zahrál známý britský herec Sacha Baron Cohen.

V šesti dílech zachycují tvůrci snímku Cohenovu misi, během níž dokázal proniknout mezi nejvyšší syrské společenské, obchodní a hlavně politické a vojenské kruhy. Získal tím množství klíčových informací, které Izrael dokázal využít jak okamžitě, tak následně v šestidenní válce. Roku 1965 byl Eli Cohen odhalen a veřejně popraven. Sacha B. Cohen, jenž proslul svými komediálními a mystifikačními rolemi, hraje agenta přesvědčivě, a to především v poloze, jež je mu vlastní – tedy svým způsobem jako mystifikátora nejvyššího kalibru. Zdůrazňuje Cohenovy lidské stránky, jeho kuráž, ale i nervozitu a strach. Snímek se tak sice stává spíše sondou do špiónského řemesla než výpovědí o Cohenových skutcích a napjaté dobové situaci, ale i tak je určitě zajímavé ho vidět. (am)

רוש חודש
ROŠ CHODEŠ

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová (šéfredaktorka), Jiří Daniček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Česká pošta a. s. Objednávky na bezplatné infolince České pošty 800 300 302 nebo 954 302 007 (16), písemně na adrese: Česká pošta, s. p. oddělení periodického tisku Olšanská 38/9, 225 99 Praha 3, e-mail: postabo.prstc@cpost.cz. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s.r.o. P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 1. 10. 2019. **Cena 20 Kč (0,90 €)**